

Проект на VI и VII консолидиран периодичен доклад на Република България по прилагането на Конвенцията на ООН за правата на детето

Комитет на ООН за правата на детето

Обобщена информация в отговор на въпросите преди подаване на комбинираните шести и седми периодични доклади на Република България

1. От държавата участник се изисква да представи писмено информацията, поискана по – долу (максимум 21 200 думи), ако е възможно преди 30 юни 2022 г. При отговорите трябва да бъдат взети предвид препоръките на Комитета, съдържащи се в заключителните му бележки (CRC/C/BGR/CO/3-5), приети на 21 ноември 2016 г. Комитетът може да вземе предвид всички аспекти на правата на децата, заложиени в Конвенцията и нейните Факултативни протоколи по време на диалога с държавата участник.

I. Нови обстоятелства

2. Комитетът изисква от държавата участник да предостави:

а) информация относно приемането или изменението на закони, политики и програми, и всички други предприети мерки, като създаването или реформата на институции, които са от значение за прилагането на Конвенцията и Факултативните протоколи;

Република България традиционно подкрепя и развива инициативи за укрепването на правата на детето на международната сцена, в рамките на ООН и други организации. Като **съпредседател на Групата на приятелите на децата и целите за устойчивото развитие в ООН**, Република България последователно се застъпва за неделимото включване на правата на детето във всички основни междуправителствени процеси. Република България подкрепя и Глобалния призив "За всяко дете всички права".

Като **член на Съвета на ООН по правата на човека за периода 2019-2021 г.**, Република България изведе като един от националните ѝ приоритети в кандидатурата си – защитата, насърчаването и уважението на правата на детето. Във връзка с това, след близо 2-годишна кампания, с активното участие на УНИЦЕФ и представители на гражданското общество, през м. март 2019 г. в Съвета на ООН по правата на човека бе приета с консенсус тематична резолюцията, по предложена от Република България тема за овластяването на децата с увреждания чрез включващо образование.

На 20 юни 2019 г. в Ню Йорк бе приета резолюцията с модалностите за отбелязването на 30-та годишнина на Конвенцията по правата на детето. Република България и Пакистан бяха ко-фасилитатори на процеса, което определи водещата им роля за представянето на резолюцията и набирането на подкрепа за нейното приемане. На фона на затрудненията при други сходни инициативи, ролята на Република България като ко-фасилитатор бе ключова за намирането на компромисен език относно участието на гражданското общество, което традиционно е сред най-спорните въпроси.

Считано от 01.07.2020 г. са **направени промени в Закона за закрила на детето (ЗЗДет.)**. Вече на законово ниво е регламентирано междуинституционалното сътрудничество и уведомяването при непосредствен риск от изоставяне, действията при непосредствен риск от изоставяне на дете след раждане и предотвратяване на изоставянето на дете с увреждане, включително за подкрепа чрез услуги за ранна интервенция на уврежданията за деца. Нормативно е регламентирано и прилагането на действащия от 2010 г. Координационен механизъм при насилие, чрез който законодателно се урежда защитата на дете, жертва на насилие или експлоатация.

Регламентира се междуинституционалното взаимодействие и сформиранието на мултидисциплинарен екип, който да разработи план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието.

През 2019 г. са направени **промени в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (ППЗЗДет.)**, с които е въведен образец на план за действие. В случаите, когато той е за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция, в него задължително се включват конкретни мерки за закрила в семейна среда, в зависимост от възможностите на семейството, потребностите на детето, както и конкретни дейности за подкрепа на семейството. Промени в ППЗЗДет. са направени и през 2020 г., свързани с привеждане на разпоредбите на Правилника в съответствие със ЗЗДет., Закона за социалните услуги (ЗСУ) и Семейния кодекс. Чрез промените са прецизирани разпоредбите относно контролната дейност на Държавната агенция за закрила на детето, регламентира се редът за ползване на заместваща грижа по реда на ЗСУ от семейства на роднини или близки и приемни семейства и други.

През 2019 г. е приет Закон за социалните услуги (в сила от 01.07.2020 г.). Чрез закона се уреждат всички ключови въпроси от значение за сектора на социалните услуги, свързани с механизмите за планиране, предоставяне, финансиране, контрол и мониторинг на социалните услуги, като целта е да се повиши тяхното качество, ефективност и устойчивост. Основните цели на закона са гарантиране на равен достъп до социални услуги, гарантиране на тяхното качество и ефективност и на правото на живот в домашна среда и в общността, както и насърчаване на интегрирания подход и публично-частното партньорство. Социалните услуги, финансирани от държавния бюджет са безплатни за децата, родителите или лицата, които полагат грижа за тях. **Правилникът за прилагане на ЗСУ е приет през месец ноември 2020 г.**

В периода 2016-2022 г. в **Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД)** са направени редица ключови промени. Въведена е нов вид месечна помощ за отглеждане на дете с трайно увреждане, която се отпуска независимо от доходите на семейството и е диференцирана в зависимост от степента на увреждането на детето и в съответствие с предназначението ѝ; въведена е правна възможност за определяне на различен доходен критерий за отпускане на семейни помощи, за които има доходен тест; регламентирана е нов вид месечна помощ за дете без право на наследствена пенсия от починал родител; със Закона за държавния бюджет на Република България за 2020 г. са увеличени размерите на двойния доходен критерий за отпускане на месечните семейни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование; въведена е еднократна помощ за ученици, записани в осми клас; разширен е универсалния подход на подкрепата на семействата с деца и други.

В Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане е регламентирана **нова социална месечна целева помощ** при обявено извънредно положение или обявена извънредна епидемична обстановка за семействата с деца до 14 години, която се отпуска при определени условия.

Закон за личната помощ, в сила от 01.01.2019 г. – регламентира нов вид асистентска подкрепа – лична помощ, дефинирана като механизъм за подкрепа на лица и деца с увреждания за упражняване на правата им, за пълноценно участие в обществото, за извършване на дейности, отговарящи на индивидуалните им потребности от личен, битов или социален характер и за преодоляване на бариерите на функционалните им ограничения. Този механизъм е основан на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и избор на хората с увреждания.

Изготвени и приети са няколко нови и ключови за хората с увреждания закона, като в процеса активно са ангажирани хората с увреждания като равноправни партньори

на всеки етап – от разработването на мерки до тяхното приемане, прилагане и наблюдение.

Законът за хората с увреждания е в сила от 01.01.2019 г. Той създава условия за реализиране на приоритетите, заложи в Националната стратегия за хората с увреждания и формулирани в съответствие с Европейската стратегия за хората с увреждания за периода 2010 – 2020 г. „Подновен ангажимент за Европа без бариери“. Основната стратегическа цел, постигната с приемането на закона, е предоставяне на необходимата и адекватна социално-икономическа подкрепа за хората с увреждания от държавата, чрез която да бъдат максимално приобщени в обществото.

През 2019 г. са направени промени и в **Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция. В Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца** също са направени промени през 2019 г. С тях се регламентира процедура за оценяване на професионалната правоспособност на служителите, работещи с деца в специализираните институции и социалните услуги в общността, включително за резидентна грижана, и се въведоха изисквания относно подбора на доброволците, които могат да работят в тях.

През месец октомври 2016 г. Министерският съвет прие **Актуализиран план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“**. Водещ приоритет е постигането на основната цел на Националната стратегия, а именно „гарантиране на правото на децата на семейна среда и на достъп до качествена грижа и услуги според индивидуалните им потребности“. Планът осигурява условията за реализиране на реформата за деинституционализация на грижата за деца в България, като е фокусиран върху 6 основни групи мерки.

В края на 2020 г. Министерският съвет прие **Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване (НСНБНСВ) 2030**. Стратегията очертава визията, приоритетните направления и дейностите за развитие на политиката в областта на бедността и социалното изключване в България до 2030 г. Основната цел е подобряване качеството на живот на уязвимите групи в българското общество и създаване на условия за тяхната пълноценна реализация чрез адекватно подпомагане на доходите, включващ пазар на труда и достъп до качествени услуги. В изпълнение на тази цел в Стратегията са формулирани 8 ключови приоритета. Приет е и **План за действие за периода 2021-2022 г.** за изпълнение на Стратегията. Многостранните измерения на бедността сред децата, предполагат интегриран подход и обвързаност на мерките между различните секторни политики, най-вече в сферата на образованието, здравеопазването, заетостта, финансовото подпомагане, развитието на социални услуги и услуги за грижа за деца.

В съответствие с действащото национално законодателство и определянето на хоризонталния характер на политиката за правата на хората с увреждания, в края на 2020 г. е изготвена и приета **нова Национална стратегия за хората с увреждания с времеви диапазон за изпълнение 2021-2030 г.** Основната цел на Стратегията е подобряване на качеството на живот на хората с увреждания, в това число и децата с увреждания и техните семейства, чрез създаване на условия и предоставяне на възможности за тяхното пълноценно и равноправно участие в общността.

В началото на 2021 г., с РСМ е приет **План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България**, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания.

Разработена е **Национална стратегия за младежта (2021 – 2030)**, която е в съответствие с основните приоритети на европейската политика за младежта. Една от

ключовите цели на стратегическия документ е насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора в страната.

През 2021 г. е разработен и проект на **Закон за изменение и допълнение на Закона за младежта**, с цел изпълнение на основните предизвикателства пред развитието на младите хора в страната, както и подобряване на координацията и методическата подкрепа при децентрализацията на държавната политика за младежта.

Информацията се отнася и до т. 14, подточки а и б.

През 2020 г. е разработен **проект на Национална здравна стратегия 2021-2030 г.**, където са заложили конкретни мерки за повишаване на качеството на здравните грижи и услуги медицинска помощ за деца, бременни, майки на деца до една година. Разработена и приета с решение № 333 на Министерския съвет от 09.04.2021 г. е **Националната програма за майчино и детско здраве 2021-2030 г.**, с План за действие към нея за периода 2021-2023 г.

б) информация за мерките, предприети за гарантиране на защитата на правата на децата в контекста на пандемията от коронавирусна болест (COVID-19) и за смекчаване на нейните неблагоприятни последици, с оглед на изявлението на Комитета от 8 април 2020 г. върху ефектите от пандемията COVID 19;

Всяка друга подходяща информация в това отношение, която не е обхваната в отговори на въпросите по-долу, включително информация за препятствията и предизвикателствата, пред които са изправени.

За преодоляване на предизвикателствата, породени от кризата, свързана с разпространението на COVID-19, в сферата на социалните политики се предприеха редица спешни, навременни и адекватни мерки. От една страна, те бяха насочени към подкрепа и стимулиране на бизнеса, включително и с цел запазване на работните места, а от друга – осигуряване на финансова подкрепа на нуждаещите се лица и предоставяне на подходящи форми на качествени и достъпни услуги. Системата за закрила на детето също се наложи да реагира своевременно в условията на COVID-19. В областта на семейното подпомагане се предприеха редица действия, свързани с облекчаване на условията за достъп до различните видове семейни помощи.

През най-тежкия период на кризата екипите на социалните услуги въведоха гъвкави и алтернативни подходи и организация на работа чрез предоставяне на дистанционни услуги за лицата и стриктно спазване на въведените противоепидемични мерки. За осъществяването на образователния процес, особено по отношение на децата със специални образователни потребности, са дадени конкретни указания. В голяма част от общините са разкрити телефонни линии за консултации и психологическа помощ, включително специализирани за деца.

За **подкрепа на децата и семействата** по време на пандемичната ситуация бе създадена специална **рубрика „Дете“ на Единния информационен портал** на Министерски съвет COVID-19, както и рубриката **„Попитай тук COVID-19“** на официалната електронна страница на ДАЗД.

Доставчиците на социални услуги организираха дейностите в услугите по начин, по който подкрепата за децата и лицата **да не се прекъсва**, при спазване на определените мерки на национално ниво. За да не се допусне ограничаване и нарушаване на правата на хората от уязвимите социални групи, които са на социално подпомагане или се нуждаят от подкрепата на държавата, се наложи въвеждането на временни облекчения на условията и процедурата за отпускане на социални помощи. С цел да не бъдат

прекъснати достъпът до социални права на правоимащите лица са предприети нормативни и организационни мерки и действия.

През 2020 г. се направиха изменения и допълнения в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) и в Наредбата за приобщаващото образование по отношение на подкрепата за личностно развитие, с които се определя, че в зависимост от спецификата си подкрепата за личностно развитие може да се осъществява по решение на директора на институцията присъствено и/или от разстояние в електронна среда, включително и синхронно, чрез използване на средствата на информационните и комуникационните технологии.

3. Комитетът също така изисква от държавата участник да предостави информация за това как подходът, основан на правата на децата, е интегриран в планирането, изпълнението и мониторинга на мерките за постигане на Целите за устойчиво развитие, включително участието на деца и събиране на данни, и как тези мерки насърчават реализирането на детските права съгласно Конвенцията и Факултативните протоколи.

Регламентацията на обществените отношения, свързани със закрилата на детето, се основава на принципите, определени в **българската Конституция**. Основният принцип, прокламиран в Конституцията и доразвит в специални закони и подзаконови нормативни актове, е ангажиментът на държавата да защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот, като предвижда и осъществява мерки за закрила правата на детето.

В **Националната програма за развитие „БЪЛГАРИЯ 2030” (НПР 2030)**, който е рамков стратегически документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи, детерминиращ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения, са посочени съотносителните Цели за развитие на ООН.

Изпълнението на стратегическите и оперативните цели в областта на всеобхватното, достъпно и качествено предучилищно и училищно образование се осъществява чрез провеждане на национални образователни политики и интегрирането им с други публични политики за постигане на най-добър общ резултат. То е непосредствено свързано с изпълнението на приоритетите, заложи в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) и на основната цел на Приоритет 1 „Образование и умения“ от НПР 2030, Цел 4 от Глобалните цели за устойчиво развитие на ООН.

Развитието на система за **осигуряване на детското участие** е основен приоритет в РБългария, където е създаден и функционира от 2009 г. Съвет на децата към председателя на ДАЗД с национално представителство. През периода на своето съществуване Съветът се превръща във форум, който дава възможност на децата да изразяват мненията си и да участват при изготвяне на законодателство и при формирането на политиките, които ги засягат, а с това да влияят върху взимането на решения за живота и бъдещето им. В Съвета участват на доброволен принцип деца от цялата страна на различна възраст, включително деца от уязвими и маргинализирани общности.

В периода октомври 2018 – май 2020 г. се изпълнява **проект „Развити ефективни политики за спазване правата на децата“** по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Основна дейност е извършване на проучване във връзка с процеса на детско участие. В резултат на проекта са изследвани добри практики за детско участие в шест страни-членки на ЕС. Основните препоръки от изготвения анализ са детското участие да бъде развито и подкрепено на местно ниво, както и да бъдат създадени условия на национално и местно равнище за споделяне на мнения от

страна на децата. Изпълнението на препоръката би било възможно чрез тясно сътрудничество между децата, родителите и специалистите, работещи с деца.

РБългария потвърди своята готовност да подкрепя детското участие и да насърчава прилагането на практически механизми за пълноценното участие на децата във вземане на решения по време на **Глобалния форум за децата и младежта и инициативата за среща на високо равнище на Групата на приятелите на децата и Целите за устойчиво развитие**, 7-9 декември 2021 г. в Ню Йорк. РБългария пое ангажимент да продължи усилията за намаляването на бедността сред децата, като до 2030 година 200 000 деца ще бъдат подкрепени благодарение на изпълнението на Европейската гаранция на детето и други съпътстващи програми. Друг важен ангажимент, по който България работи е до 2030 г. делът на обхванатите деца на възраст 4 г. в предучилищно образование да достигне минимум 91 %, а на децата на възраст 7 г. – 98 %. Предстои и надграждане на Етичния кодекс на работещите с деца (социални работници, лекари и медицински персонал, учители, полицаи, съдии и др.). Ще бъдат изработени и специални обучителни програми как да се разговаря с децата на разбираем и достъпен език.

II. Права съгласно Конвенцията и Факултативните протоколи

A. Общи мерки за изпълнение (членове 4, 42 и 44 (б))

Законодателство

4. Моля, предоставете информация за предприетите мерки за:

а) изцяло да включи разпоредбите на Конвенцията в националното законодателство, включително чрез приемане на законопроект за изменение на Семейния кодекс (2016 г.) и законопроект за отклонение от Наказателни производства и налагане на поправителни мерки за непълнолетни (2018 г.);

През 2020 г. е изготвен и приет **Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс**. Промените са свързани с необходимостта от изпълнение на решения на Европейския съд по правата на човека, постановени по обединени жалби и свързани с правото на зачитане на личния и семейния живот. Измененията и допълненията са в глава шеста „Произход“ на Семейния кодекс. Като цяло се разширяват възможностите за доказване на бащинство и оспорване на припознаването, което е в защита на правата на родителите и децата. С предлаганите промени в Закона за изменение и допълнение на Семейния кодекс се постига пълно съответствие и съгласуваност с Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи и практиката на Европейския съд по правата на човека във връзка с правото на зачитане на личния и семейния живот.

През 2019 г. експертна работна група изготви **проект на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение** и мотиви към него. В работната група е постигнат консенсус относно необходимостта от изграждане на система от мерки за защита на най-добрия интерес на непълнолетния правонарушител при зачитане на неговото достойнство, както и достойнството на пострадалия от нарушението. Законопроектът въвежда изискването възпитателните дела да се разглеждат само от специализиран съдебен състав, въвеждане на възстановяващото правосъдие и на института на семейния съвет; балансиране на правата и законните интереси на непълнолетните правонарушители и интересите на обществото. Предлага се и установяване на координация между системата за правосъдие за деца в конфликт със закона и системата за закрила, за да се гарантира съблюдаване на най-добрия интерес на

непълнолетните. По законопроекта не е постигнато съгласие, което наложи през 2019 г. възобновяване на дейността на работната група.

В **Закона за здравето**, с приоритет децата, бременните жени и майките на деца до 1 г., е гарантирано правото на достъп до здравни услуги и медицинска помощ. Чрез Закона за здравето осигуряване до 18-годишна възраст е гарантиран универсален достъп до медицинска помощ, като здравноосигурителните вноски се заплащат от държавния бюджет. Извън обхвата на задължителното здравно осигуряване се предоставят профилактични прегледи, изследвания и акушерската помощ за всички здравно неосигурени жени.

б) да се гарантира, че всички законодателни изменения, като проектозакона № 054-01-111 за изменение на Закона за закрила на детето, са в съответствие с Конвенцията и не нарушават най-добрия интерес на детето;

Цитираният **законопроект за изменение и допълнение на Закона за закрила на детето не беше подкрепен**. Предложените в него промени бяха необосновани, като за по-голямата част от тях не бяха представени никакви мотиви. Този законопроект променя предмета и философията на основния закон в България, който повече от 20 години урежда обществените отношения в областта на закрилата на детето, гарантиране на неговите права, осигуряване на навременна и адекватна грижа и подкрепа за дете, когато тя не може да бъде оказана от неговите родители.

ЗЗДет. и ППЗЗДет. регламентират органите, редът и начините за осъществяване на мерките за закрила - в семейна и извън семейна среда, които се осъществяват от ДСП – ОЗД. Развитието на местните политики за децата се основава на възложените по-широки ангажименти на местните власти по закрила на детето. Чл. 6 и чл. 6а, т. 8 от Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) определят ролята и функциите на общините като органи за закрила на детето на местно ниво, а чл. 3 от ЗЗДет. определя принципите на закрила. Комисията по закрила на детето има консултативни и координационни функции с участието на представители на различни институции.

в) извършване на задължителни оценки на въздействието върху правата на детето за всяка предложена политика, законодателно, регулаторно, бюджетно, международно сътрудничество или друго административно решение, което засяга правата на децата;

Съгласно разпоредбите на Закона за нормативните актове, при приемане на законопроекти, както и при изменение и допълнение на действащи закони и подзаконови нормативни актове, се **изготвя предварителна оценка на въздействието** – цялостна или частична. В срок от 5 години след влизане в сила на нормативния акт органът, в чиято компетентност е неговото изпълнение, извършва и последваща оценка на въздействието. Задължително е да бъде направена оценка на всеки от тях, съобразно заложените за постигане цели, положителните и негативните въздействия от съответния вариант, както и идентифицираните потенциални рискове при неговото реализиране. Гореизложеното е относимо към всички нови закони, включително отнасящи се до децата.

В процесите по разработването или промяна на законодателството, касаещо децата, се привличат широк кръг заинтересовани страни, включително представители на всички ангажирани държавни органи и институции, международни и неправителствени организации с опит и експертиза по въпросите, свързани с правата на децата, академична общност и др. Наред с нормативно регламентираните обществено обсъждане и междуведомствено съгласуване, консултации се провеждат и в рамките на различни срещи или други събития и инициативи.

Националният съвет за закрила на детето има правомощието да дава предварително становище по проектите за нормативни актове, които съдържат разпоредби, свързани с правата на децата, преди внасянето им в Министерския съвет.

Въпросът за оценка на въздействието е обсъждан и в рамките на междуинституционалната работна група, но до момента не е постигнато общо разбиране за методологията за оценка на въздействието на новите закони върху правата на децата.

г) ратифицира или се присъединява към Факултативния протокол към Конвенцията за процедура по подаване на жалби.

По време на заседание на Националния съвет за закрила на детето през 2017 г. членовете на Съвета одобряват **анализ за предварителна оценка на въздействието на присъединяването на Република България към Третия факултативен протокол**. Също така е подкрепено и започването на обществени консултации с различни заинтересовани страни, институции и неправителствени организации. Ратифицирането му е предвидено и в неприетата Национална стратегия за детето 2019-2030 г.

Според Плана за действие за изпълнение на приетите от Република България препоръки в рамките на Третия цикъл на Универсалния периодичен преглед на Съвета по правата на човека на ООН **се предвижда да бъде извършено ново детайлно проучване** на готовността на РБългария да се присъедини към Факултативния протокол. При необходимост ще бъде направена промяна в съответната нормативна база на национално ниво, вкл. и подготовка на процеса по ратификация.

Цялостна политика и координация

5. Моля, предоставете информация за мерките, предприети за:

а) гарантиране разработването и прилагането на националните политики, които засягат децата и обхващат всички области, обхванати от Конвенцията, както и че са подкрепени от достатъчно човешки, технически и финансови ресурси;

Неприемането за дълъг период от време на стратегически документи и национални програми в областта на правата на децата, както и на съпътстващи координирани мерки, доведоха до затруднения в подкрепата на децата, родителите и професионалистите, както на национално, така и на регионално и местно ниво. Въпреки това ангажираните институции продължиха да работят за реализирането на национални и европейски политики за деца, включително и някои от детските политики са застъпени в Националната програма за развитие: България 2030, който е важен стратегически документ.

В заключителните си препоръки от 2008 и 2016 г. Комитетът за правата на детето препоръчва на Република България да гарантира **отделянето на достатъчно човешки, технически и финансови ресурси за Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД)**, с цел Агенцията да осъществява ефективно правомощията си. През 2005 г. общата численост на ДАЗД е 113 щатни бройки, като въпреки препоръките щатното разписание на Агенцията постепенно намалява през следващите години. С последните промени в Устройствения правилник на ДАЗД от 2020 г. общата численост е намалена до 54 щатни бройки.

б) окончателно приемане на Националната стратегия за децата (2019-2023 г.) и съответните проекти на стратегически документи, като Стратегията за ранно детско развитие след явното спиране на процеса от 2019 г;

В края на 2018 г. бе изготвен **проект на Национална стратегия за детето 2019-2030 г.** като колективен труд в резултат на работата на работната група, включваща представители на органите за закрила на детето в България, неправителствени организации, експерти и университетски преподаватели, **който е замразен.** На 24 март 2022 г. се проведе 46-то редовно заседание на Националния съвет за закрила на детето. На заседанието се взе решение да бъде възобновена работата на междуведомствената работна група към Съвета, която да предложи План за създаването на Национална стратегия за детето.

ДАЗД създаде през 2021 г. първата в страната **„Бяла книга за детето“** – документ, очертаващ отделните предизвикателства при политиките за децата и подчертаващ необходимостта да се обърне специално внимание на темата за подкрепата, развитието и благосъстоянието на детето у нас. Документът е резултат от задълбочена работа на структуриране на 72 материала, предоставени от ангажирани министерства, агенции и организации, които отразяват разработени и внедрени политики за развитие и закрила на детето. Бялата книга предоставя информация за постигнатото до момента и поставя редица предизвикателства в различни области, обхванати в нея: „Благосъстояние и социално включване“, „Детско здравеопазване“, „Образование, спорт и култура“, „Детско участие“ и „Сигурност и правосъдие“. Мисията на Бялата книга за детето е да отвори с ключ вратата на консенсуса за вземане на решения, свързани с децата на България.

В Бялата книга са представени и данни от Национално представително проучване, като бяха интервюирани над 1000 пълнолетни респонденти. Резултатите от него сочат, че преобладаващото обществено мнение показва недостатъчно висока удовлетвореност от провежданите политики за децата у нас. Поместените мнения на деца, членове на Съвета на децата към ДАЗД, от своя страна показват, че най-важното за тях е наистина да бъдат чути и мнението им да се взема предвид по въпроси, които ги касаят.

Бялата книга бе разпространена на български и на английски език сред ангажираните институции и партньори.

в) напредване на системни реформи в области, засягащи децата, като насилие, детско правосъдие, репродуктивно здраве и защита на групи в уязвимо положение, включително роми, мигранти и ЛГБТИ;

В периода 2017-2020 г. се изпълнява **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца.** Програмата задава националната рамка на политиката в областта на насилието срещу деца чрез механизъм за координация и комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор във връзка с необходимите мерки за превенция на насилието във всичките му форми.

Изработен е проект на **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2022-2026 г.),** както и проект на План за действие за изпълнение на програмата (2022-2024 г.). Програмата е разработена от междуведомствена работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“ към Националния съвет за закрила на детето, подпомогната от провеждането на широк консултативен процес с

всички заинтересовани страни и с ключови партньори. Тя задава националната рамка на политиката в областта на насилието срещу деца чрез механизъм за координация и комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор. Програмата съдържа необходимите мерки и дейности за предотвратяване на насилието във всичките му форми между и върху децата. Акцентът е върху нуждите на децата, родителите и специалистите по темата, както и изграждането на култура на гражданското общество срещу насилието и малтретирането на деца в България.

Основните стратегически цели включват: гарантиране на ефективна защита от насилие и вредно влияние върху децата в средата на живот; осигуряване на подходяща нормативна уредба за закрила на детето срещу насилие и експлоатация срещу всички форми на насилие и експлоатация; ефективна реакция и разследване на случаите на насилие и експлоатация; повишаване на професионалния капацитет на специалистите, работещи с деца и на информираността на децата и техните семейства; подкрепа на родителите и подобряване на междуинституционалното сътрудничество и взаимодействие за защита на децата от насилие.

Държавната агенция за закрила на детето, в партньорство с Министерство на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане и Областните администрации, ежегодно извършва мониторинг на прилагането на **Координационния механизъм за насилие**, който съществува от 2010 г. В тази връзка се изготвя и ежегоден доклад.

С измененията на **Закона за закрила на детето** от 01.07.2020 г. с новата разпоредба на чл. 36г и регламентирането на Координационен механизъм при насилие се цели подобряването на междусекторния подход и сътрудничество при случаи на насилие над деца. Мултидисциплинарният екип работи заедно до приключване на случая и разработва план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието. Основният фокус е оказването на навременна и целенасочена подкрепа на децата и техните родители от компетентните за това органи.

Националната телефонна линия за деца 116 111 (НТЛД) е открита в България през 2009 г. съгласно Закона за закрила на детето. Линията е денонощна и безплатна и приема обаждания от територията на цялата страна. НТЛД е за получаването на информация, консултации и оказването на психологическа подкрепа на деца. На линията постъпват и обаждания, с които се съобщава за деца в риск, включително преживели и насилие. На НТЛД работят добре подготвени специалисти в подкрепящите професии – психолози и педагози. От м. май 2020 г. ДАЗД освен управлението на НТЛД поема и обслужването на линията, като с цел по-доброто ѝ функциониране е разработена специална система за нейното управление – изграден е нов софтуерен продукт за обработка и съхранение на данни от обажданията на телефонната линия.

Стратегическите и програмни документи в областта на **майчиното и детското здраве** (Националната здравна стратегия 2014-2020 и проекта на НЗС до 2030 г., Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2014-2020 г. и Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030 г.) са съобразени с актуалните в световен мащаб политики и добри практики, отразени в международни документи. Разработването на тези документи се базира и на задълбочен анализ на състоянието на майчиното и детско здравеопазване, нерешените проблеми и предизвикателства, включително и по отношение правата на децата. Глобалната стратегия за здравето на жените, децата и подрастващите 2016-2030 очертава ролята и отговорността на сектора здравеопазване за създаване на най-благоприятни условия за стимулиране на ранното детско развитие чрез мерки, касаещи репродуктивното, майчиното и детското здраве.

Изпълняват се и проекти за разработване и въвеждане на модели за патронажни грижи за бременни жени и деца до 3-годишна възраст – универсален модел на УНИЦЕФ и програма „Заедно здраво бебе, здраво бъдеще“ за уязвими групи и ромска общност на Фондация „Гръст за социална алтернатива“

В Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030 г. е предвидено продължаване на изпълнението и надграждане на мерките, гарантиращи равен достъп до качествено здравеопазване, включително квалифицирани грижи за бременни жени, независимо от техния здравноосигурителен статус. Създадени и разкрити са 31 здравно-консултативни центъра за майчино и детско здраве. За превенция на риска за здравето при деца от уязвими групи и раждане на дете с увреждания са предвидени изследвания с финансиране по Програмата при бременни жени.

С цел защита на групи **в уязвимо положение** е издаден Наръчник за укрепване на процесуалните права на лицата с интелектуални и/или психо-социални увреждания в наказателния процес „Достойни в процеса“; проведено обучение за обучители на полицейски служители относно недискриминация на представители на ромското малцинство, като е издаден Наръчник и учебителни материали за полицейски служители във връзка с превенция на недискриминация, престъпления от омраза и въпросите на ромското малцинство. През 2018 г. е изпълнен международен проект с представители на различни държавни институции, местната власт и неправителствени организации работещи по защита правата на човека и етническите и демографски въпроси от България, Гърция, Ирландия, Италия и Румъния. Проведени са редица учебителни семинари на теми като „Антисемитизъм и престъпления от омраза“ и „Разследване на престъпления от омраза по хомофобски и трансфобски подбуди. Реализиран е и проект „Подобряване на координацията и диалога между полицията и ромското общество“.

Относно напредък на системните реформи **в областта на борбата с насилието**, засягащи децата, следва да се отбележи, че са извършени действия в посока създаване на система за закрила на детето са в няколко основни направления. В началото на 2019 г. са приети нормативни изменения в Наказателния кодекс, с които са криминализирани всички форми на домашно насилие. През 2019 г. Наказателно-процесуалният кодекс е допълнен с две нови разпоредби, които предвиждат незабавно информирание на пострадалия със специфични нужди от защита в случаите, когато задържаният извършител на насилието избяга или бъде пуснат на свобода временно или окончателно.

През 2020 г. в МП е изготвен проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие. Основните цели на проекта са: усъвършенстване на законодателството и регламентиране на комплекс от мерки, целящи създаване на надеждна, ефективна защита и гаранция за опазване на живота, здравето и правата на лицата в риск от домашно насилие и институционално надграждане с цел превенция и защита от домашното насилие. По отношение на деца-жертви на насилие или свидетели на насилие е предвидена нова мярка за защита - насочване на пострадалите деца за ползване на специализирани услуги за защита на деца, жертви или свидетели на насилие;

Проектът на Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, изменящ и Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления цели пълното въвеждане в националното законодателство на Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления, както и въвеждането на Директива (ЕС) 2016/800 относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

С проекта на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс се предлагат промени, които имат за цел да се осигури пълното въвеждане на изискванията на Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета.

г) създаване на Координационен механизъм на междуведомствено ниво с ясен мандат и достатъчно правомощия за координиране на всички дейности, свързани с изпълнението на Конвенцията и да допълни функционирането на Националния съвет за закрила на детето

Към Националния съвет за закрила на детето е сформирана междуведомствена експертна група за изработване на механизъм за изпълнение на препоръките на Комитета на ООН за правата на детето, с мандат да изготви институционален механизъм за координиране, мониториране и отчитане на всички дейности, свързани с изпълнението на препоръките на Комитета по правата на детето на ООН. Проведени са срещи на експертната група, както и се осъществява регулярна комуникация с членовете.

Разпределение на ресурсите

6. Моля, предоставете подробна информация за предприетите мерки:

а) да се включи подходът за правата на детето в процеса на бюджетиране на държавата и да се посочат ясни разпределения за децата в социалните сектори;

Финансирането на социалните услуги може да бъде от държавния бюджет, общинските бюджети и от частните доставчици на социални услуги, като основните средства се осигуряват от държавния бюджет. Налице е ежегодно нарастване на стандартите за финансиране на социалните услуги, които са делегирани от държавата дейности. През 2020 г. в условията на извънредна епидемична обстановка от държавния бюджет са осигурени допълнителни финансови средства в размер на 15 млн. лв. За 2021 г. със Закона за държавния бюджет на Република България за 2021 г. са увеличени и са общо в размер на 421,9 млн. лв., от които 159,6 млн. лв. са за финансиране на социални услуги за деца.

В областта на подкрепата на семействата с деца по бюджета на МТСП до края на 2019 г. се изпълняват две бюджетни програми – програма „Подпомагане на семейства с деца“ и програма „Закрила на детето чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда“. От 2020 г. се изпълнява програма „Подкрепа за децата и семействата“, която обединява горепосочените две програми. По тази програма се предоставят отпускните по реда на ЗСПД дванадесет вида семейни помощи, както и помощите и средствата, отпускани по реда на ППЗЗДет. (за превенция и реинтеграция, за отглеждане на дете в семейство на роднини или близки или в приемно семейство, възнаграждения на професионални приемни семейства и добавка за деца с увреждания).

б) предоставяне на дезагрегирани данни, които са от решаващо значение за планирането на бюджета и за наблюдение на изпълнението му.

Събиране на данни

7. Моля, информирайте Комитета за положените усилия:

а) да се подобри събирането и качеството на дезагрегираните данни, свързани с прилагане на Конвенцията, по-специално данни за деца с увреждания, деца живеещи в маргинализирани ситуации и ромски деца;

Във връзка с реализирането на политиката на **правата на хората с увреждания** е изградена институционална система за поддържане на информационна система за хората с увреждания. Това позволява да бъде обезпечен обмен на данни по отношение на: здравословно състояние, квалификация, образователна степен, лични възможности за социално приобщаване, професионална реализация, социално-икономически статус, демографски съотносими данни. Данните са основа за наблюдение и анализ на социално-икономическия статус на хората с увреждания, за планиране на дейности, свързани със задоволяване на индивидуалните им потребности, и за разработване на секторни политики.

Статистическите данни по закрила на детето са общи за всички деца в риск. От края на 2018 г. по проект, финансиран по Българо-швейцарската програма за сътрудничество е създадена автоматизирана информационна система за противодействие на детската престъпност и закрила на детето. Регистрират се случаите на противоправни деяния на деца, събития с деца в риск и жертви на престъпление, както и настаняване в Дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни.

Оптимизирана е работата чрез систематизиране на постъпващата информация, обмена и споделянето ѝ с останалите инспектори от страната, координирана е работата по отделни случаи, което съкращава времето за решаване на конкретен случай и дава възможност за осъществяване на методическа помощ от страна на ГДНП. Системата дава възможност за създаването на показатели, които чрез анализиране и оценка да водят до промяна на политиките и стандартите, усъвършенстване на законодателството.

По проект на Националния статистически институт (НСИ) „Нови подходи за генериране на данни за трудно достижими групи от населението, изложени на риск от нарушаване на техните права“ е проведено изследване, с което са събрани дезагрегирани данни и съответно представени резултати за ключови показатели на национално и областно ниво. Специално се акцентира върху четири групи, които често се определят като изложени на висок риск от бедност, социално изключване и нарушаване на правата: роми, деца, лица с увреждания и възрастни хора. Проектът се реализира в партньорство между НСИ и Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) и се финансира от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 – 2021 (ФМ на ЕИП) по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“.

б) да гарантира, че данните се споделят между съответните държавни агенции и се използват за формулиране и мониторинг на политики и програми за прилагане на детски права.

Ежегодно се изготвя Доклад за състоянието на здравето на гражданите в Република България и изпълнението на Националната здравна стратегия. Анализът на данните в Доклада и определените тенденции (включително данни за детска смъртност, за деца с увреждания и др.) се използват като база за планиране на политики, програми и дейности за подобряване на състоянието в съответната област.

След задълбочен анализ на постигнатото в изпълнение на НППМДЗ 2014-2020 г. и данните от националната здравна статистика е изготвена НППМДЗ с хоризонт до 2030 г. с планирани мерки и дейности за подобряване на майчиното и детското здраве в План за действие 2021-2023 г.

Разпространение, повишаване на осведомеността и обучение

8. Моля, предоставете информация за:

а) систематичното основно обучение и продължаващото обучение на всички специалисти, работещи с и за деца по Конвенцията и Факултативните протоколи;

Специален фокус в ЗСУ е поставен върху професионалистите в сектора на социалните услуги. За първи път със ЗСУ се регламентират задължителни въвеждащи и надграждащи обучения, супервизия, както и задължително наставничество на новопостъпили служители. В закона изрично е регламентирано задължение на служителите, осъществяващи дейност по насочване за ползване и по предоставяне на социални услуги, за участие в обучения, включително и участие в организирани за тях дейности за обмяна на опит и запознаване с добри практики. През 2021 г. е утвърден Етичен кодекс на служителите, осъществяващи дейности по предоставяне на социални услуги.

МВР полага усилия за непрекъснато обучение на полицейските органи за работа с малолетни и непълнолетни, пострадали и свидетели на престъпления. Обучения в тази насока се организират от АМВР с участието на магистрати, психолози, педагози и други специалисти, като допълнителна гаранция за повишаване на професионалната квалификация.

Провеждани са курсове и обучения на разследващите органи с оглед повишаване професионалната квалификация по теми, свързани с работата им с деца: „Специализирано изслушване на деца, жертви или в риск от насилие“; „Разследване на престъпления с участие на малолетни и непълнолетни лица“.

б) мерки за повишаване на осведомеността относно Конвенцията и незадължителните протоколи в контекста на кампании срещу правата на децата и организациите на гражданското общество, работещи с и за деца.

В периода октомври 2018 – май 2020 г. се изпълнява **проект „Развити ефективни политики за спазване правата на децата“**, като в резултат на проекта са проведени обучения на 100 души (служители на ДАЗД и представители на заинтересованите институции за спазване правата на детето).

Институцията на Омбудсмана организира през годините няколко **национални кампании в областта на правата на детето**, като са изпратени редица препоръки до национални и местни органи на изпълнителната власт, до Народното събрание и до Министерски съвет, с настояване за активни действия в защита на нарушените права на децата. Създадени и разпространи са информационни материали, популяризиращи функциите на омбудсмана в областта на правата на детето.

Независим мониторинг

9. Моля, предоставете информация за мерките, предприети за предоставяне на омбудсмана на достатъчно човешки и финансови ресурси за наблюдение на реализирането на правата на децата.

Омбудсманът на Република България системно и целенасочено **развива своя експертен потенциал в областта на правата на децата**, като за целта създаде специална административна структура от по-висок ранг – дирекция „Права на детето“, която се утвърди като устойчив партньор на полето на правата на децата.

Омбудсманът извършва наблюдение на прилагането на КПД, като за целта изготви специални индикатори. Резултатите от наблюдението на Конвенцията се внасят

за разглеждане в Народното събрание. Омбудсманът предприе редица действия за постоянен мониторинг на положението на децата в страната и въздействието на противоепидемичните мерки върху техните права. Изготвиха се няколко специални доклада за правата на децата по време на пандемията.

Разширяващият се обем от дейности в полето на закрила правата на детето извежда на преден план необходимостта от допълнителна подкрепа с човешки и финансови ресурси. Важен ресурс за подкрепа на работата на националния омбудсман в областта правата на детето е подписаният Меморандум за разбирателство с Уницеф България, в рамките на който се осигури стажант в дирекция „Права на детето“, който е с дългосрочни ангажименти. Омбудсманът подготвя и в кратки срокове стартира стажантската програма в областта правата на детето.

Правата на децата и бизнес сектора

10. Моля, опишете мерките, предприети за включване на основните дейности, насочени към децата в Стратегията за корпоративна социална отговорност на държавата участник 2019-2023.

Приета е **Стратегия за корпоративна социална отговорност 2019-2023**, за подобряване качеството на живот на населението чрез прозрачни, социално отговорни бизнес практики. С цел утвърждаване на среда, която насърчава компаниите да включват в дейността си национални и международни практики и изисквания за социално отговорно поведение и управление в областта на корпоративната социална отговорност, в една от мерките, заложи в Плана за изпълнение на Стратегията, е предвидено да бъде интегрирана корпоративната социална отговорност в обучението, образованието и научната дейност.

В тази връзка е изградено сътрудничество с Център за учебно-тренировъчни фирми на Министерството на образованието и науката за провеждане на съвместни дейности по темата за корпоративната социална отговорност. Ежегодно се провежда конкурс за социално отговорен бизнес на академия „Корпоративна социална отговорност“, където се оценяват различни проекти на екип от ученици от гимназиална степен на средните училища и професионалните гимназии. Дейностите в Стратегията, насочени към децата са стартирали и се изпълняват.

Б. Определение за дете (член 1)

Минимална възраст за брак

11. Моля, информирайте Комитета за предприетите стъпки за изменение на Семейния кодекс за премахване на всички изключения, които позволяват брак под 18 години и повишават осведомеността за вредните последици от детските бракове, особено сред ромското население.

Република България е определила **възраст за встъпване в брак** в своето законодателство. Съгласно чл. 6, ал. 1 от Семейния кодекс, брак може да сключи лице, навършило осемнадесет години. Допуска се, по изключение, ако важни причини налагат това, брак да може да сключи и лице, навършило шестнадесет години, с разрешение на районния съдия по постоянния адрес на лицето или по адреса на единия от встъпващите в брак по техен избор, като се взема предвид мнението на пълнолетния встъпващ в брак, на родителите или на попечителя, което може да бъде дадено и в писмена форма с нотариално заверен подпис.

Неизчерпателен преглед на съдебната практика показва, че в повечето случаи важните причини за встъпване в брак преди осемнадесет години са бременност и раждане на дете. Това са въпроси, изключително важни с оглед последиците, които могат да предизвикат по отношение на такива деца, родени от ранни бракове и поради това тези бракове са допуснати. Въз основа на извършен преглед на статистически данни на Националния статистически институт през периода 2010 – 2020 в България са сключени 4 883 бракове от жени, навършили 16 г., но ненавършили 18 г., което е 1,76 % от общия брой.

С оглед ограничаване на встъпването в брак в противоречие с правовия ред и моралните ценности, законодателят е предвидил и редица състави на престъпления по Наказателния кодекс. Предприети са мерки за по-ефективно предотвратяване на браковете в детска възраст и насилствените бракове, като посочените по-горе деяния са криминализирани.

В. Общи принципи (членове 2–3, 6 и 12)

Недискриминация

12. Моля, предоставете информация за предприетите мерки:

а) премахване, в законодателството и практиката, на дискриминацията и изключването при достъпа до основни социални услуги, закрила на детето и подходящи жилища, с които се сблъскват по-специално ромските деца, деца, живеещи в бедност, деца с увреждания, деца в резидентни грижи, деца мигранти, търсещи убежище и бежанци, деца от малцинствата и деца, живеещи в отдалечени райони;

Законодателството в областта на закрилата на детето, в т.ч. и ЗЗДет., не допуска дискриминация на децата по никакви признаци. **Спрямо всяко дете в риск се предприемат съответните мерки за закрила**, в зависимост от констатирания риск, потребности, най-добрия интерес на детето, както и от индивидуалните характеристики на всеки конкретен случай. Новата правна регламентация в областта на социалните услуги е развита в контекста на заложените в ЗСУ основни цели за гарантиране на равен достъп до социални услуги, гарантиране на тяхното качество и ефективност и на правото на живот в домашна среда и в общността, както и насърчаване на интегрирания подход и публично-частното партньорство. Не се допуска пряка или непряка дискриминация.

Съгласно промените от 2020 г. в Закона за радиото и телевизията медийните услуги не трябва да съдържат подбуждане към насилие или омраза, насочени към група лица или член на група. В ход е изготвянето на Национален план за действие за изпълнение на Препоръката на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето за периода 2022-2030 г. и определяне на специфични целеви групи (уязвими групи деца в нужда) в национален контекст в съответствие с Европейската гаранция за детето

б) за предотвратяване на нетолерантност и дискриминация към лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални деца;

Законът за защита от дискриминация забранява всяка пряка или непряка дискриминация, основана на 19 конкретно изброени признака, сред които и сексуална ориентация, или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна.

У нас функционира независим специализиран държавен орган, носител на значителни правомощия за превенция, защита от дискриминация и насърчаване на равното третиране – Комисията за защита от дискриминация (КЗД). Тя функционира по силата на специализирания Закон за защита от дискриминация (ЗЗДискр.), чиято цел е да осигури на всяко лице правото на равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот и ефективна защита срещу дискриминация. Провежда се последователна и целенасочената политика за защита на уязвимите групи от населението, включително и деца, ръководейки се от принципите на недопускане на дискриминация, зачитане на човешкото достойнство и осигуряване на условия за равни възможности и равно третиране на всички български граждани.

ЗЗДет. гарантира защитата на основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца, съобразно тяхната възраст, социален статус, физическо, здравословно и психическо състояние. Разпоредбите на ЗЗДет. определят правото на всяко дете на закрила за неговото нормално физическо, умствено, нравствено и социално развитие, както и защита на неговите права и интереси.

в) да се въведе специфичен механизъм в рамките на Комисията за защита срещу дискриминацията за справяне с дискриминацията срещу деца и за разглеждане на предявени иски от деца.

В законодателството на Република България е уредено **недопускане на дискриминация по отношение на всички граждани на територията на страната**. На национално ниво защитата на основните права на гражданите е уредена в Конституцията на Република България, съгласно която всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права. Равното участие в обществения живот е гарантирано и в ЗЗДискр.) Съгласно закона всички физически лица на територията на страната имат право на защита.

Относно наличието на специфичен механизъм в рамките на КЗД за защита срещу дискриминация за справяне с дискриминацията срещу деца със заповед от 15.02.2019 г. на председателя на КЗД е сформирана постоянна работна група, която да отговаря за случаите на дискриминация срещу деца. Определено е работната група да оказва независима помощ, съдействие и методическа подкрепа на децата – жертви на дискриминация. Създаването на специализирано звено към КЗД, което да отговаря на случаите на дискриминация срещу деца, би създало усещане в гражданите за неравно отношение на Комисията към всички останали случаи, които постъпват и се разглеждат от КЗД.

Съгласно ЗСУ всяко дете има право на социални услуги, съобразени с неговите най-добри интереси, възраст, физическо, здравно и психическо състояние, степен на развитие и индивидуални потребности. Съгласно Закона за предучилищното и училищното образование водещ принцип при предоставянето му е равнопоставеност и недопускане на дискриминация при провеждане на предучилищното и училищното образование.

С цел недопускане на дискриминация и превантивна дейност Комисията за защита от дискриминация реализира различни инициативи, проектни предложения, срещи с граждани, открити приемни. Реализирани са и редица дейности: анализирана е системата за осигуряване на образование без дискриминация в съответствие със Закона за защита от дискриминация, идентифицирани са положителните страни и пропуските в системата за осигуряване на недискриминация в сферата на образованието.

Най-добър интерес на детето

13. Моля, информирайте Комитета как мерките, предприети за гарантиране на най-добрия интерес са взети като основно съображение и подходящо интегрирани и последователно прилагани във всички законодателни, административни и съдебни производства и решения.

Конституцията на Република България постановява, че децата са под закрилата на държавата и обществото. Принципът на особената закрила на децата е установен като основен принцип и в Семейния кодекс. Съгласно Закона за закрила на детето, закрилата на детето се осигурява чрез най-добрия интерес на детето. **Принципът за осигуряване на най-добрия интерес на детето** е водещ в дейностите на всички секторни системи, отнасящи се до децата. Ефективните политики изискват детето да бъде поставено в центъра на всяка от тях. Това позволява и прилагането на интегриран подход, който предполага мерките да бъдат организирани около детето и неговото семейство.

Легална дефиниция на понятието „най-добър интерес на детето“ в ЗЗДет. Определение са ясни критерии за извършване на преценка за неговото осигуряване. Интересът на детето се разглежда с приоритет и неговото осигуряване е задължение на всички държавни органи и институции. Този принцип е водещ и при формиране на политиките за децата и семействата, при разработване на нормативната уредба в тази сфера, при изготвянето на програми, планове и други стратегически документи, имащи отношение към децата.

Във всяко административно или съдебно производство, по което се засягат права или интереси на дете, то задължително се изслушва ако са изпълнени възрастови условия, ако това не би навредило на неговите интереси и е в зависимост от степента на неговото развитие. Изслушването е в подходяща обстановка, съобразена с възрастта на детето, като е задължително да му бъде осигурена необходимата информация за формиране на собствено мнение и да бъде уведомено за евентуалните последици от неговите желания и от всяко решение на съдебния или административен орган. При всяко дело съдът или административният орган уведомява дирекция „Социално подпомагане“.

Регламентирани са правата на непълнолетните (ограничено дееспособни) в рамките на наказателния процес. Статутът на деца, пострадали от престъпление, извършили престъпление или свидетели на такова е законово урегулиран в нормите на НПК. Гаранция за спазване правата на детето в наказателното производство е специалният ред, по който се провежда разследването срещу непълнолетните извършители в досъдебната фаза на процеса. По отношение на непълнолетните могат да бъдат налагани само определени наказания. **В НПК се съдържат и специални норми при разпит на децата - свидетели**, като е предвидено присъствие на специалисти от областта на педагогиката и психологията, а при необходимост и на техните родители. Интересите на ненавършилите пълнолетие свидетели са защитени и чрез предвиденото задължение на разследващия орган при съмнение относно способността на такива свидетели да дават достоверни показания, винаги да назначава съответната експертиза.

Уважение към възгледите на детето

14. Моля, предоставете информация за мерките, предприети за:

а) вземане под внимание на нормите, вредните вярвания и нагласи, които обезкуражават активността на детското участие в обществото, семейството, училищата и социалните и съдебни среди;

Като държава – страна по Конвенцията на ООН за правата на детето, Република България е потвърдила своя ангажимент за **подкрепа на детското участие** и е

предприела мерки за гарантиране на ефективно и активно участие на децата на местно и национално ниво и за насърчаване прилагането на практически механизми за пълноценно участие на децата на всички равнища на вземане на решение.

В периода октомври 2018 – май 2020 г. от ДАЗД изпълни проект: „Развити ефективни политики за спазване правата на децата“, като в резултат на проекта са изследвани добри практики за детско участие в шест страни-членки на ЕС. Основните изводи и препоръки от направения анализ са, че е необходимо детското участие да бъде развито и подкрепено на местно ниво, както и да бъдат създадени условия на национално и местно равнище за споделяне на мнения от страна на децата.

Република България **потвърди своята готовност да подкрепя детското участие** и да насърчава прилагането на практически механизми за пълноценното участие на децата във вземане на решения по време на Глобалния форум за децата и младежта и инициативата за среща на високо равнище на Групата на приятелите на децата и Целите за устойчиво развитие, 7-9 декември 2021 г. в Ню Йорк. Поет е ангажимент да продължи усилията за намаляването на бедността сред децата, за обхващането им от училищната система и за надграждане на Етичния кодекс на работещите с деца (социални работници, лекари и медицински персонал, учители, полицаи, съдии и др.).

б) разширяване на механизмите за участие и консултации с деца, особено ромските деца, децата с увреждания и децата в институции, при вземането на решения по всички въпроси, които ги засягат, включително в случаите на осиновяване.

Според Конституцията на Република България всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии. Усилията, които се полагат в посока социално включване и интеграция на уязвими групи в българското общество и в частност към децата от етническите малцинства, са насочени към всички сфери на социалния, икономическия, обществен и културен живот.

В рамките на Съвета на децата към председателя на ДАЗД децата изразяват мненията си и участват при изготвяне на законодателство и при формирането на политиките, които ги засягат, а с това да влияят върху взимането на решения за живота и бъдещето им. В Съвета участват на доброволен принцип деца от цялата страна на различна възраст, включително деца от уязвими и маргинализирани общности.

В законодателството в областта на закрилата на детето е **широко застъпено участието на детето във взимането на решения по въпроси, които го касаят**, както и правото му на информиране и консултиране винаги когато е необходимо. В Закона за закрила на детето е регламентирано правото на изразяване, като е посочено, че всяко дете има право свободно да изразява мнение по всички въпроси от негов интерес. Всяко дете може да търси съдействие от органите и лицата, на които е възложена закрилата му по реда на Закона за закрила на детето (чл. 12 от ЗЗДет.). Още при приемането на ЗЗДет. през 2000 г. е регламентирано, че във всяко административно или съдебно производство, по което се засягат права или интереси на дете, то задължително се изслушва, ако е навършило 10-годишна възраст, освен ако това би навредило на неговите интереси. Когато детето не е навършило 10-годишна възраст, то може да бъде изслушано в зависимост от степента на неговото развитие, като решението за изслушване се мотивира.

Разработена и приета е Наредба №8 от 27.06.2018г. за дейностите по здравно консултиране, профилактични прегледи и изследвания на лица, навършили 16 години, за които не е необходимо съгласието на родителя или попечителя, издадена от министъра на здравеопазването.

Г. Граждански права и свободи (членове 7–8 и 13–17)

Достъп до подходяща информация

15. Моля, опишете предприетите мерки за:

а) подобряване на достъпа до информация, включително чрез създаване на удобни за децата версии на ключови политически документи;

Различни национални институции, местни администрации, неправителствени организации и отделни доставчици на услуги в Република България полагат усилия да предоставят на децата информация по достъпен начин. Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) изготвя материали на подходящ за децата език. „Правила, за да си в безопасност в мрежата“ са разработени от Държавната агенция за закрила на детето, в партньорство с Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“, Национален център за безопасен интернет, Министерство на образованието и науката и други институции, с цел да се гарантира правото на децата на достъп до подходяща информация и материали в мрежата. ДАЗД инициира създаването на рубриката „Дете“ на Единния информационен портал COVID-19, която съдържа полезни информационни материали относно пандемията на подходящ за децата език.

б) подобряване на цифровото приобщаване за децата и насърчаване на равен достъп и достъпност на онлайн услуги и свързаност, особено за деца в селските райони и деца с увреждания.

Посредством приетите Национална стратегия за хората с увреждания (2021-2030) и План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026) ще бъдат създадени условия за достигане на пълна достъпност на информацията и комуникациите, включително на информационните и комуникационни технологии. Предвижда се да бъдат реализирани мерки, чрез които да се осигури достъп до информация за рискови ситуации, включително чрез езика на жестовете, в електронен формат, на Брайлова азбука и в Easy Read формат в цялата страна, включително и в отдалечените и селските райони. Предвижда се предоставяне на иновативни, модерни, висококачествени и високотехнологични помощни технически средства, в т.ч. подходяща компютърна конфигурация; специализирани софтуерни програми; електронни технически средства за компенсация на сетивен дефицит, адаптирани технически и медицински устройства и други, съобразно специфичните нужди, както и предоставяне на помощни средства за създаване на достъпна среда, свързана с мобилността и свободното придвижване.

Д. Насилие срещу деца (членове 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (а) и 39)

Свобода на детето от всички форми на насилие

16. Моля, предоставете информация за предприетите или предвидените мерки:

а) за изрична забрана на телесното наказание във всички условия в законодателството и засилване на усилията за премахването му на практика; да насърчава ненасилственото родителство и да осигурява обучение по съответните протоколи и насоки за професионалисти, работещи с деца;

Българското законодателство регламентира **обща забрана за всички форми на насилие**, в т.ч. и телесното наказание над деца. Съгласно ЗЗДН, домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо

насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпругеско съжителство. За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие. Със Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, обн. ДВ, бр.16/22.02.2019 г. са криминализирани и всички форми на домашно насилие.

В допълнение в Наказателния кодекс, Особена част, глава втора „Престъпления срещу личността“, раздел II. „Телесна повреда“, е криминализирано извършването на телесни повреди, като за телесни повреди, извършени на малолетни лица е регламентиран квалифициран състав и са въведени по - високи санкции. В ЗЗДет. е регламентирано правото на всяко дете на закрила срещу въвличане в дейности, неблагоприятни за неговото физическо, психическо, нравствено и образователно развитие.

Информация по б. б), в), ж) е и) е посочена в т.2, г)

б) за изменение на действащото законодателство, включително Закона за защита от домашно насилие, за да се признаят всички форми на насилие, основано на пола срещу момичета;

През 2020 г. в МП е изготвен **проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (ЗИД на ЗЗДН)**. Основните цели на проекта са: усъвършенстване на законодателството и регламентиране на комплекс от мерки, целящи създаване на надеждна, ефективна защита и гаранция за опазване на живота, здравето и правата на лицата в риск от домашно насилие и институционално надграждане, с цел превенция и защита от домашното насилие.

Основните положения в предлагания законопроект са следните: разширяване на кръга на лицата, пострадали от домашно насилие, които могат да търсят защита по реда на ЗЗДН; увеличаване на мерките за защита от домашното насилие, които могат да се налагат от компетентните органи; разширяване на кръга на лицата, които могат да инициират образуване на производство пред съда по издаване на заповед за защита; по отношение на деца-жертви на насилие или свидетели на насилие е предвидена нова мярка за защита - насочване на пострадалите деца за ползване на специализирани услуги за защита на деца, жертви или свидетели на насилие.

Съгласно законопроекта със Закона за държавния бюджет на Република България по бюджета на националната комисия се определят средства за финансиране на проекти на доставчици на социални услуги, при условие, че те осъществяват дейности по ЗЗДН. Предвижда се на лице, пострадало от домашно насилие, да се предоставят специализирани услуги за защита: консултиране на денонощна безплатна телефонна линия; консултиране в консултативен център за пострадали от домашно насилие; настаняване в кризисен център за пострадали от домашно насилие; настаняване в подслон (защитено жилище) за пострадали от домашно насилие за настаняване след шестия месец от инцидента.

Законопроектът бе публикуван за обществени консултации в периода от 13.01.2021 г. до 27.01.2021 г. В хода на обществената консултация постъпиха множество и противоречиви бележки и предложения по проекта, в т.ч. и относно теми, които не са били предмет на изменение, в резултат на което се оформиха няколко групи спорни ключови въпроси, нуждаещи се от дискусия. Предвид ескалацията на случаите на насилие в последните месеци, както и отчитайки увеличаващия се брой убийства на жени, Министерството на правосъдието възобнови спешно дейността по актуализиране на проекта на ЗИД на ЗЗДН с цел приемане на адекватни мерки и решения за ефективна

превенция на насилието. Сформирана бе работна група, която в кратки срокове разгледа спорните въпроси и предложи окончателни варианти на текстовете в законопроекта. Към момента е изготвен проект на ЗИД на ЗЗДН и необходимия пакет от документи, като предстоят повторни обществени консултации.

в) за извършване на цялостна оценка на степента, причините и естеството на насилието срещу деца, включително домашно, сексуално и насилие, основано на пола, и за създаване на национална база данни за всички случаи на насилие над деца;

От създаването на **Национална информационна система (НИС)** в ДАЗД е определена периодичност (ежегодно) постъпва статистическа информация от различни първоизточници (първични звена). **От 2018 г. са разработени нови карти**, които ведомствата и институциите попълват он-лайн, но също така продължават да постъпват и на хартиен носител. Предоставяни са множество консултации във връзка с разработената онлайн платформа и формуляри за електронно попълване и отчитане на информационните карти, във връзка със задължението на доставчиците съгласно ЗЗДет. Извършват се ежедневни справки на попълнените в базата данни информационни карти от НПО и Общини от разработената онлайн платформа за отчитане на доставчиците на социални услуги.

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017-2020 г. задава националната рамка на политиката в областта на насилието срещу деца чрез механизъм за координация и комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор във връзка с необходимите мерки за превенция на насилието във всичките му форми. Програмата е съобразена и с редица актове с международен характер.

Ежегодно се извършва **мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция**, който съществува от 2010 г. В тази връзка се изготвя и ежегоден доклад. Както беше отбелязано, Координационният механизъм при насилие вече е законово регламентиран в ЗЗДет.

От м. ноември 2018 г. до м. юни 2021 г. ДАЗД участва като партньор в изпълнението на международен проект „Координиран отговор към насилието и пренебрегването на деца чрез минимална база от данни - от планирането към практиката“ (CAN-MDS II). По проекта бе предвидено тестването на разработената система CAN-MDS да се проведе на национално и местно ниво, което не бе реализирано.

В ангажиментите на АСП е администрирането и поддържането на интегрирана информационна система за изпълнение на дейности в областта на социалното подпомагане, социалните услуги и закрилата на детето. В информационния масив на АСП се събират данни за брой постъпили сигнали за насилие над деца от общия брой сигнали за деца в риск. Включени са три модула – „Социално подпомагане“, „Закрила на детето“ и „Социални услуги“.

г) за предотвратяване на насилието в училищата, включително тормоза и кибертормоза, включително чрез повишаване на осведомеността;

Един от инструментите за осъществяването на младежките политики в страната е **Национална програма за младежта (2021-2025)**. Програмата е разработена в отговор на наблюдаваните тенденции по отношение на различни обществени процеси, като основният ѝ приоритет е осигуряване на подкрепяща и насърчаваща среда за личностна,

професионална и социална реализация на младите хора в страната. При реализиране на проекти по Програмата, за всяка година от изпълнението ѝ, трябва да бъдат обхванати не по-малко от 16.5 % от младите хора в страната съгласно официалните данни на Националния статистически институт за съответните години, като поне 10 % от тях попадат в групата NEETs (млади хора, които не учат, не работят и не се обучават).

Реализира се и **Националната програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта**, която цели създаване на условия за социално отговорно поведение сред младите хора в страната чрез насърчаване на здравословния начин на живот, превенция на агресията и зависимостите. През 2021 г. по програмата са финансирани 50 проектни предложения на неправителствени организации в три направления по следните теми: „Превенция на хазартната зависимост сред младите хора“, „Превенция на различни форми на зависимости“ (наркотици, тютюнопушене, алкохол, интернет, онлайн/компютърни игри и др.), „Превенция на агресията сред младите хора“ (насилие, език на омраза, дискриминация, расизъм и др.) и „Насърчаване на здравословния начин на живот“.

д) за предотвратяване експлоатацията на деца в цифровата среда, включително онлайн сексуалната и търговска експлоатация;

Националният център за безопасен интернет в България е основан през 2005 г., като от май 2006 г. в действие е интернет Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание и поведение в интернет, която е пълноправен член на Международната асоциация на интернет горещи линии INHOPE. Тридесет държавни институции, неправителствени организации и частни компании и асоциации, които имат пряко отношение към сигурността на децата и младите хора в интернет, са членове на Обществения съвет за безопасен интернет. Членовете на Обществения съвет работят активно за осъществяване на целите на Центъра за безопасен интернет. Те инициират и участват в различни дейности, с цел популяризиране на правилата за безопасна употреба на интернет, повишаване на информираността за рисковете, пред които са изправени непълнолетните в интернет, както и за начините за тяхното предотвратяване.

Всеки възрастен или непълнолетен, който иска да докладва за онлайн съдържание или поведение, което е незаконно според българското законодателство или може да има травматичен или вреден ефект върху малолетните и непълнолетните потребители, може лесно да подаде сигнал на сайта <http://www.safenet.bg>.

Под ръководството на Държавната агенция за закрила на детето и с участието на Съвета за електронни медии са изработени **Критерии за оценка на съдържание, което е неблагоприятно или създава опасност от увреждане на физическото, психическото, нравствено и/или социално развитие на децата**.

Държавната агенция за закрила на детето, в партньорство с други институции изготвиха Правила за безопасно сърфиране в интернет. Целите на правилата са да се гарантира правото на детето/учениците на достъп до подходяща информация и материали в мрежата; осъществи превенция и синтезира на едно място информацията за опасностите в интернет; предоставят конкретни насоки за закрила на детето и безопасно поведение в компютърната мрежа в детската градина и в училище и в интернет; подобри координацията и отговорностите на участниците и/или всички заинтересовани страни.

В периода 2020 – 2021 г. се изпълнява проект **“Виждаш ли ме? - скритата уязвимост на децата от сексуална експлоатация и насилие”**. В рамките на този проект се изследва и насочва вниманието към особената уязвимост на децата към сексуална експлоатация онлайн и се цели да се подкрепят усилията на всички релевантни

институции. Направено е и проучване сред експертите, директори на училища, училищни психолози и родители.

е) за справяне с нечовешко или унижително отношение, включително физическо, психологическо и сексуално насилие, между и срещу деца в алтернативни грижи и осигуряване на наблюдение, докладване, отчетност и наказателно преследване;

Българското законодателство регламентира чрез Закона за закрила на детето **подкрепата и защитата на децата, които се отглеждат в алтернативна грижа** – Центрове за настаняване от семеен тип за деца със и без увреждания и приемна грижа. Тези деца са под мярка за закрила, определена от органа по закрила Дирекция „Социално подпомагане“ – отдел „Закрила на детето“ и потвърдена от съда. Децата, отглеждани в алтернативна грижа са изведени от родните си семейства, като крайна мярка за закрила с оглед опазване на техния живот и здраве. Децата са обект на наблюдение от страна на социални работници от ОЗД, а задължение на персонала на резидентната услуга, в която се отглеждат децата или приемните родители е да докладват за всяка промяна, настъпила при детето или ситуация на риск, в която е изложено. Подкрепящи в грижата за децата, отглеждани в алтернативна услуга са и доставчиците на социални услуги за деца – това са общините и лицензирани частни доставчици, които управляват услугата след делегиране на дейността.

Специалистите, работещи с тях също са задължени да докладват на органа по закрила при установено насилие над дете, като се оказва своевременна психологическа подкрепа от психолози. През последните години се разви дейността на доставчиците на социални услуги за деца, включително и такива, които работят с деца, жертви на насилие. Създадена е Агенция за качество на социалните услуги, която следи спазване на качеството на предоставяните услуги. Държавната агенция за закрила на детето следи за спазване правата на децата, отглеждани в алтернативна грижа.

ж) засилване на програмите за превенция и ранна намеса за защита на деца от всички форми на насилие чрез повишаване на родителските умения и капацитета на професионалистите, работещи с и за деца;

Децата от уязвими групи и техните родители получават подкрепа от професионалисти в различни области, включително и от социални услуги в общността. Възможностите за помощ на децата в ситуации на различни рискове, в това число и насилие, както и работа с техните родители за повишаване на родителския им капацитет се осъществява чрез разширените възможности за подкрепа от доставчици на социални услуги – общини и лицензирани доставчици. Специализирана подкрепа за деца, пострадали от насилие се оказва основно чрез социалните услуги, предоставяни в кризисните центрове (КЦ). Към края на м. февруари 2022 г. на територията на страната функционират 19 кризисни центъра за деца, в които може да се оказва подкрепа на 196 деца. Освен в КЦ, децата, пострадали от насилие, трафик или други форми на злоупотреба могат да ползват цялата мрежа от социални услуги в страната, включително услугите, предоставяни в центровете за обществена подкрепа, в центровете за социална рехабилитация и интеграция и др. Държавата предприема мерки за физическото и психическото възстановяване и социална интеграция на всички деца, жертви на насилие, пренебрежение, злоупотреба и експлоатация.

Съгласно Координационния механизъм при насилие, за осигуряване на защита на дете в риск или жертва на насилие или експлоатация ДСП създава мултидисциплинарен екип, членовете на който работят заедно до приключване на случая и който разработва план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието.

з) изграждане на многоведомствена и благоприятна за децата инфраструктура, която да реагира на злоупотребата и пренебрегването на детето, с цел избягване на ревиктимизация и осигуряване на подходящо терапевтично лечение и грижа;

Съгласно Координационния механизъм при насилие **защитата на дете в риск или жертва на насилие или експлоатация** се предприема след проучване на случая от мултидисциплинарния екип и съгласно предложения от него план за действие. Планът за действие съдържа здравни, социални и образователни услуги за превенция на насилието или за възстановяване на детето. Когато насилието е извършено от родител, от лице, на което са възложени грижите за детето, или от лице, на което детето е поверено, на детето-жертва може да се предостави закрила с настаняване извън семейството в социална услуга за деца, пострадали от насилие или жертви на трафик.

и) осигуряване на задължително докладване на малтретиране и пренебрегване на деца и провеждане на кампании за повишаване на осведомеността, насочени към професионалисти, работещи с и за деца, родители.

В ЗЗДет. е регламентирано задължение за съдействие като лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна. Една от функциите на Дирекция „Социално подпомагане“ съгласно ЗЗДет. е да **сигнализира при нужда** полицията, прокуратурата и съда, които са длъжни да предприемат незабавни действия за защита на децата. В ЗЗДет. е регламентирано и уведомяване за непосредствен риск от изоставяне, като всеки, на когото стане известно, че съществува непосредствен риск от изоставяне на дете или че дете е пренебрегвано, е длъжен незабавно да подаде сигнал до ДСП.

Създадена е **национална мрежа „Партньорство за учене и действие“** от институции и организации от публичния и гражданския сектор с опит в дейностите за предотвратяване на насилие, експлоатация и посегателства върху деца. Мрежата има за цел обмен на идеи и реализиране на добри практики в по-широката област на насилието над деца и по-специфично в сферата на превенция на сексуалната експлоатация на деца.

Националната телефонна линия за деца 116 111 (НТЛД) се управлява от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД). Линията е възможност за всички – както за децата, така и за възрастните. Чрез нея те получават информация и психологическа подкрепа от специалист, както и могат да подадат сигнал за дете в риск. Всеки човек, който е загрижен за дете или е свидетел, че то е в риск, може да се свърже с телефон 116 111 денонощно. От месец юни 2021 година, ДАЗД е официален член на Глобалната мрежа от национални телефонни линии за деца – Child Helpline International. Съвместно с РУО, банер с връзка към сайта на НТЛД 116 111 е качен на сайтовете на всички образователни институции. Банерът е поставен на сайтовете на министерства – органи по закрила, регионални и национални медии и НПО.

По проект „Укрепване на системата за закрила на детето в България чрез изграждане на капацитета на професионалисти от сферите на социалните услуги, образованието и полицията“ (Strengthen), финансиран от Генерална дирекция

„Правосъдие и потребители“ на Европейската комисия по работна програма „Права, равенство и гражданство“ са проведени обучения, насочени към професионалисти в 28 области в страната.

Вредни практики

17. Моля, обяснете предприетите мерки за:

а) предотвратяване и изкореняване на детски и/или насилствен брак, особено на ромски момичета; създаване на механизми за откриване на случаи на такива бракове и гарантиране на тяхното разследване;

Съжителството на съпругески начала на пълнолетно лице с дете по смисъла на Наказателния кодекс е престъпление. Системата за закрила на детето в България ясно е идентифицирала проблемите, свързани с т.нар. „ранни бракове“ или съжителства с ненавършили пълнолетие деца, обикновено момичета. По смисъла на ЗЗДет. тези деца са деца в риск. Освен, че са жертва на насилие, честа практика е нарушаване правото им на образование и отпадането на децата от образователната система. В качеството на орган за закрила на детето на местно ниво, дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП) чрез отдели „Закрила на детето“ (ОЗД) имат ясно регламентирани функции и правомощия при работата с тези деца и с техните семейства. Социалните услуги са важна част от подкрепата за децата, включително за превенция, семейно консултиране и подкрепа и други. В правомощията на ДСП е да сезират съответните органи и прокуратурата при случаи на „ранни съжителства/бракове“ за предприемане на действия по компетентност (спрямо извършителя или лицата, които са допуснали подобно съжителство).

Изготвени са методически указания по отношение работата на ОЗД/ДСП по случаите на ранни раждания, съжителства и бракове. От страна на Дирекциите „Социално подпомагане“ се подават сигнали до районните прокуратури в страната за случаи на ранно съжителство и раждане.

В случаите на деца в риск или жертва на насилие се прилага Координационният механизъм при насилие. (виж. въпрос 2 а)

б) предотвратяване на ненужното медицинско или хирургично лечение на интерсексуални деца и осигуряване на адекватно консултиране, подкрепа и достъп до ефективни средства за защита на деца, подложени на такова лечение през детството, включително премахване на давността за отправяне на иск срещу такова лечение.

Е. Семейна среда и алтернативни грижи (членове 5, 9–11, 18 (1) - (2), 20-21, 25 и 27 (4))

В изпълнение на реформата на деинституционализация на грижа за деца до края на 2020 г. са закрити всички Домове за деца, лишени от родителска грижа, които се управляваха от общините. Към момента функционират само 4 Дома за медико-социални грижи за деца, като е регламентирано те да бъдат закрити до 31 декември 2022 г. Най-същественният резултат от процеса е превесът на грижата в семейна среда. Данните за децата в публична грижа показват, че в сравнение с 2010 г. много по-висок е делът на тези, които се отглеждат в семейства на роднини или близки и в приемни семейства, в сравнение с броя на децата в услуги за резидентна грижа. Процесът на деинституционализация е подкрепен и чрез ЗСУ. В закона освен общия ред за предоставяне на социални услуги, са регламентираны и някои особени правила при предоставянето им, включително при ползване на резидентна грижа за деца.

Деца, лишени от семейна среда и осиновяване

18. Моля, обяснете предприетите мерки за:

а) гарантиране, че родителските спорове се разрешават в най-добрия интерес на детето;

С промени в Семейния кодекс, които са в сила от 01.07.2020 г. е **определена допълнителна подкрепа на родителите чрез социални услуги** при спор относно упражняване на родителски права. Изрично е посочено, че по искане на ДСП доставчиците на социални услуги оказват подкрепа и съдействие и при осъществяване на контакти между родителите и децата, както и между родителите – в случай на конфликт между тях, както и че по предложение на ДСП съдът може да определи ползване на задължителни социални услуги от родителите, самостоятелно или заедно с детето. Във връзка с констатирани затруднения в работата по случаи на деца, въввлечени в родителски конфликти, най-често породени от отказ за сътрудничество от страна на единия родител, както и във връзка с промените в Наказателния кодекс от 2019 г., през 2020 г. от страна на ДАЗД и АСП е актуализирано действащото от 2011 г. Методическо указание за работа по случай на деца в риск от родителско отчуждение.

Ангажиментите на служителите от ОЗД към ДСП при решаване на семейни спорове, са свързани с провеждане на социално-консултативна и психологическа работа със семействата, като се вземат под внимание рисковите фактори и в случай на идентифициран риск от родителско отчуждаване, се планира консултиране на родителите. Функционалната компетентност на ДСП в работата по случаи на семейно-правни спорове е спомагателна и то с оглед предметния обхват на правата, принципите и мерките за закрила, които следва да осигуряват най-добрия интерес на детето. Дейността на служителите от ОЗД към ДСП се изразява в консултиране, съдействие и подкрепа в семейна среда и насочване към социална услуга, защото именно чрез консултативната работа може да се изгладят конфликти между родителите по отношение на режима на контакти, като и да се преодолеят съпротиви от страна на родителя, при когото е детето. ОЗД към ДСП участва във всяко административно производство, в което се засягат интересите на дете. ОЗД е гарант за спазване на правата на детето, като проучва неговото положение и изразява становище пред съда или административния орган.

Извършват се действия по идентифициране на риска за здравето и развитието при деца в ситуация на конфликт при развод и раздяла между родителите и от „синдрома на родителско отчуждаване”. Проведени са консултации на „отчуждени родители”, деца в риск от синдром на родителско отчуждаване и НПО в областта и са изготвени предложения за мерки за гарантиране правото на децата на контакт с двамата родители и за превенция на риска от синдрома.

На базата на продължаващата консултативна работа през 2017 г. се налага извода за необходимост от промени в законодателството (Семейния кодекс, Закон за защита от домашно насилие, НК), и наличието на проблеми, свързани с прилагането на законодателството от родителите и професионалистите.

б) укрепване на капацитета на системата за закрила на детето и издръжката на услугите за семейството на централно и общинско ниво, чрез осигуряване на адекватни финансови и човешки ресурси, предотвратяване на изоставянето на деца и разделянето на семействата, особено сред групи в най-неравностойно положение, включително ромски деца и деца с увреждания;

В областта на подкрепата на семействата с деца по бюджета на МТСП до края на 2019 г. се изпълняват две бюджетни програми – програма „Подпомагане на семейства с деца“ и програма „Закрила на детето чрез преход от институционални грижи към

алтернативни грижи в семейна среда“. От 2020 г. се изпълнява програма „Подкрепа за децата и семействата“, която обединява горепосочените две програми (за изплащане на семейни помощи за деца, помощи и средства за превенция и реинтеграция, за отглеждане на дете в семейство на роднини или близки и приемно семейство, възнаграждения на професионални приемни семейства и добавка за деца с увреждания). Финансирането на социалните услуги може да бъде от държавния бюджет, общинските бюджети и от частните доставчици на социални услуги, като основните средства се осигуряват от държавния бюджет. Важно е да се отбележи, че е налице ежегодно нарастване на средствата за социални услуги, които са делегирани от държавата дейности.

в) да се гарантира, че се прилагат адекватни правни гаранции и ясни критерии за определяне дали детето трябва да бъде настанено в алтернативна грижа, като се имат предвид възгледите и най-добрия интерес на детето, и налагат такива критерии чрез повишаване на осведомеността на съдии от семейния съд;

Прилагането на принципа, че **семейството е най-добрата среда за отглеждането и развитието на всяко дете** е в основата на политиките за подкрепа на децата и семействата. В ЗЗДет. подробно са посочени основанията за настаняване на дете извън семейството. При предприемане на мерки за закрила спрямо деца в риск се спазва поредността на мерките за закрила, като приоритетни са мерките в семейна среда. Настаняването на дете извън семейството е крайна мярка, която се прилага при изчерпване на всички възможности за подкрепа и закрила в семейството, освен в случаите, когато се налага спешно извеждане или са застрашени животът, здравето и сигурността на детето. Всеки случай на настаняване на дете извън семейството (в семейство на роднини или близки, в приемно семейство или в социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа), се основава на индивидуален подход, стриктно спазване на нормативно определените процедури и най-вече, актуална преценка на възможността спрямо детето да бъде предприета както адекватна, така и благоприятна мярка за закрила. Настаняването на дете извън семейството може да стане единствено с решение на съда. Съдът е органът, който взема крайното решение за настаняване на дете извън семейството, като в неговите правомощия е както да потвърди, така и да отхвърли предприетата от ДСП по административен ред мярка за закрила. По отношение на мнението и възгледите на детето във всяко административно или съдебно производство, по което се засягат права или интереси на дете, то задължително се изслушва, ако е навършило 10-годишна възраст, освен ако това би навредило на неговите интереси. Когато детето не е навършило 10-годишна възраст, то може да бъде изслушано в зависимост от степента на неговото развитие, като решението за изслушване се мотивира. Преди изслушването съдът или административният орган трябва да осигури необходимата информация, която да помогне на детето да формира мнението си; да го уведоми за евентуалните последици от неговите желания, от поддържаното от него мнение, както и за всяко решение на съдебния или административен орган, както и да осигурят подходяща обстановка за изслушване на детето, съобразена с неговата възраст.

г) да се гарантира, че децата под 3-годишна възраст, включително деца с увреждания, не са настанени в резидентни грижи, включително в Домове за медико-социални грижи за деца и ускоряват настаняването в семейни грижи;

В ЗСУ изрично е регламентирано, че не се допуска предоставяне на резидентна грижа на деца до 3-годишна възраст, с изключение на предоставянето на резидентна грижа на деца с трайни увреждания, които имат нужда от постоянно медицинско наблюдение и медицинска грижа, когато те не могат да бъдат осигурени по друг начин.

От 2018 г. е преустановено настаняването на деца до 3-годишна възраст без увреждания в ДМСГД.

Процедура „Приеми ме 2015“ е насочена към усъвършенстване и разширяване обхвата на приемната грижа и затвърждаване предоставянето ѝ на местно ниво като алтернативна форма за отглеждане на деца в риск в семейна среда. Развива се и „специализирана приемна грижа“ за деца с увреждания. До м. април 2022 г. децата обхванати от дейности по процедурата са 6 589.

д) да се гарантира, че центровете за настаняване от семеен тип напълно интегрират децата в общността и не увековечават социалната изолация и сегрегация;

Ползването на **социални услуги за резидентна грижа** се организира по начин, който не допуска изолиране на лицата от общността. В ЗСУ е регламентиран интегрираният подход и интегрираните междусекторни услуги. Цели се предоставянето на подкрепа не само чрез социални услуги, но и чрез услуги от различни сектори – здравен, образователен и т.н. Също така, в зависимост от конкретните индивидуални потребности на лицето и вида и профила на социалната услуга за резидентна грижа в индивидуалния план за подкрепа/грижа на лицето/детето се включват дейности за задоволяване на потребностите. В проекта на Наредба за качеството на социалните услуги са определени нови и по-прецизни стандарти за качество на социалните услуги, включително за услугите за резидентна грижа. Съобразени са Общоевропейските насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността. Включени са конкретни изисквания към мястото и средата за предоставяне на услугите, както и относно подходящата среда, включително и в близост до други услуги (образователни, здравни, терапевтични, за спорт, за организация на свободното време и други), за условията на живот, за обзавеждането и оборудването с необходимите помощни средства, уреди и технологии, съобразно функционалното им предназначение и потребностите на потребителите и насърчаващи техния независим живот. Всички изисквания са насочени към безопасността, сигурността и достъпността на средата. Предвидени са и стандарти, които да допринасят за социалното включване на потребителите. Също така, услугите за резидентна грижа за деца биха могли да се предоставят както самостоятелно, така и в комплекс с някои от останалите видове услуги като например, информиране и консултиране (специализирана социална услуга), застъпничество и посредничество и други. Резидентната грижа е само място за живеене, като всички останали услуги, свързани с информиране и консултиране, терапия и рехабилитация и други, се предоставят извън мястото за живеене.

е) да се засили мониторинга на всички видове резидентни институции, включително с оглед да се провери дали те се придържат към минималните норми и стандарти, дали те осигуряват защита от насилие и злоупотреба, включително сексуално насилие, грижи и личностни планове за развитие и дали позволяват отчитане, мониторинг, премахване и ефективно наказателно преследване на малтретиране на деца;

Съгласно ЗСУ е **създадена и функционира Агенция за качеството на социалните услуги (АКСУ)**, чиито правомощия са свързани с осъществяването на контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги, лицензирането на доставчиците на социални услуги, разработване на нормативни стандарти и критерии за качество и ефективност на социалните услуги; оказване на методическа подкрепа за спазване на нормативно определените стандарти и критерии за качество на социалните услуги и разработването на критерии за анализ на добри практики за високо качество и

ефективност на социалните услуги; извършва подбор на такива практики и предлага утвърждаването им на национално ниво.

ж) да се осигурят подходящи за децата поверителни механизми за подаване на жалби в алтернативните грижи, социално-педагогически интернати, корекционни училища и домове за временно настаняване за деца и подходяща за възрастта информация относно достъпа до консултиране и защита, включително обезщетение и рехабилитация;

Според действащото законодателство, **всяко дете има право да бъде информирано и консултирано от органа за закрила на детето** и без знанието на родителите му или на лицата, които полагат грижи за отглеждането и възпитанието му, ако това е необходимо с оглед защита по най-добър начин на неговите интереси и уведомяването им би засегнало тези интереси. Регламентирано е поддържането на „Хармонизиран телефонен номер с национално покритие за информиране, консултиране и помощ на деца“ със социална значимост от обхват 111 116 за оказване помощ за деца, достъпна посредством безплатен телефонен номер.

з) засилване на подкрепата за бъдещи осиновители и осиновени деца; и да се гарантира, че децата с увреждания и ромските деца не са дискриминирани в процеса на осиновяване.

Осиновяването е мярка за закрила, която осигурява грижа за деца в семейна среда, които подлежат на осиновяване, с всички произтичащи от това права и задължения, като между роднини по произход. ДСП има ангажимент да проучва кандидатите за осиновители от страната и дава писмено заключение за годността им да осиновят дете; дава мнение в случаите, предвидени в Семейния кодекс; организира консултации, подготовка и обучение на кандидат-осиновители и осиновители, осигурява наблюдение на детето в следосиновителния период за срок две години от датата на осиновяването; Въведено е задължително изискване за подготовка и обучение на осиновяващите по Програма за обучение на кандидат-осиновители.

Мерките за **подобряване подкрепата за кандидат-осиновители, осиновителите и децата** продължават да бъдат във фокуса на националните политики. Усилията са насочени към подобряване на възможностите за тяхната подкрепа през целия процес. Социалните услуги, които се финансират от държавния бюджет, са безплатни за децата, техните родители, осиновители или лицата, които се грижат за тях. За подобряване на дейностите, свързани с подготовка на кандидатите за осиновители, през 2018 г. е актуализирана програмата за обучение на осиновяващите при условията на пълно осиновяване. Разработени и въведени са в практиката Методически насоки за подготовка на детето за осиновяване, които през 2021 г. са актуализирани. Направени са промени и в подзаконовата нормативна уредба. Предвидени са финансови помощи и допълнителен отпуск за осиновителите. От 01.01.2016 г. в ЗСПД е регламентирана нова семейна помощ – еднократна помощ при осиновяване на дете, която се получава независимо от доходите на семейството.

Ж. Деца с увреждания (член 23)

19. Моля, информирайте Комитета за положените усилия:

а) да се разработи цялостен закон, основан на модела на правата на човека с увреждане, което разглежда всички въпроси, свързани с правата на децата с увреждания;

Привеждането на националното законодателство в съответствие с принципите и разпоредбите на Конвенцията на ООН за хората с увреждания и други международни актове е непрекъснат процес, като **са изготвени и приети няколко нови и ключови за**

хората с увреждания закона, в т.ч. Закона за хората с увреждания (ЗХУ). Законът предоставя необходимата и адекватна социално-икономическа подкрепа за хората с увреждания от страна на държавата, чрез която те да бъдат максимално приобщени в обществото. Въведени са принципи, които определят личния избор, независимост, равнопоставеност, достъпност, пълноценно и ефективно участие в обществения живот на хората с увреждания. Хората с увреждания съобразно своите потребности имат право на индивидуална оценка на потребностите, която е комплексна.

Разработен е нов модел на експертизата на уврежданията с прилагане на подход, базиран на европейските стандарти и практики и Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF), акцентиращ върху възможностите за разгръщане на потенциала и мерките за рехабилитация и социално включване на децата с увреждания. Разработен е и Национален интегриран план за действие „Мерки за подобряване на грижите в помощ на лица с аутизъм и техните семейства”.

б) да се гарантира, че всички деца с увреждания имат достъп и полза от програми за ранно развитие, образование в ранна детска възраст и приобщаващо образование;

В изпълнение на приетия през 2016 г. Актуализиран план за действие за изпълнение на **Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“** продължава предоставянето на услугите за ранно детско развитие в национален мащаб. В центровете за обществена подкрепа се прилага програма за ранно детско развитие в съответствие със създадените по Проекта за социално включване услуги. Повишава се и ефективността на предоставяните услуги в Дневните центрове за деца/младежи с увреждания и Центровете за социална рехабилитация и интеграция, чрез прилагане на програма за ранна интервенция на уврежданията.

По процедура „Услуги за ранно детско развитие“ дейностите включват индивидуална и групово работа с деца и родители, включително и с такива, които не са от уязвими групи. До този момент са предоставени интегрирани услуги на 49 005 деца и семейства. В контекста на изпълнявания процес на деинституционализация на грижата за деца, се цели промяна на философията на грижите за децата с акцент върху превенция на рисковете, ранна интервенция, подкрепа на семействата и осигуряване на семейна или близка до семейната среда.

Усъвършенстването на грижите за децата в ранна възраст в детските заведения от системата на здравеопазване (детски ясли), е заложено като дейност в Плана за действие 2021-2023г. към НППМДЗ. Един от критериите за качество на системите за ОГРДВ е достъпа на деца с увреждания и създаване на благоприятни условия за това.

Изпълняват се и редица програми и проекти: „Въвеждане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст“, „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“; Програма „Спорт за деца в риск“; Програма „Развитие на спорта на учащите“. Изпълняват се множество дейности, насочени към децата, включително и в риск.

в) да предоставя на децата с увреждания индивидуална оценка на нуждите, предоставяне на лична помощ, рехабилитация и разумно настаняване за тяхното пълноценно включване във всички области на обществения живот, включително образование и свободно време, игра и културни дейности;

С оглед необходимостта от създаване на по-добра нормативна уредба за осигуряване на финансова устойчивост на асистентската подкрепа е **приет Законът за**

личната помощ, в сила от 01.01.2019 г., с предмет да уреди условията и реда за предоставянето и ползването на лична помощ от хората и децата с увреждания. Законът има за цел чрез осигуряване на лична помощ да подпомогне лицата и децата с увреждания да упражняват основните си права, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в обществото и достъп до услуги и дейности. Предоставянето на лична помощ се основава на принципите, предвидени в Закона за хората с увреждания.

Реализират се програми и процедури за пълноценно включване на децата във области на обществения живот: „Открий ме“; „Професионална интеграция на младежи от резидентни услуги и услуги в общността“; „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“. Разработен е и инструментариум за оценка на индивидуалните потребности на деца и младежи, настанени в домове и центрове.

Хората с увреждания са под особена закрила на държавата и на семействата, които отглеждат деца с увреждания, се оказва социална подкрепа и чрез предоставяне на месечна помощ за отглеждане на дете с трайни увреждания. В училищата по изкуствата се обучават повече от 60 деца със специални образователни потребности. За тях са осигурени ресурсни учители и подходяща подкрепяща среда. Стипендиите за деца с изяви дарби, които се предоставят ежегодно, включват равнопоставено и деца с увреждания.

г) да улесни прехода на деца с увреждания от институционални грижи към грижа в семейна среда и да укрепи мрежата за извън институционална защита.

Водещ приоритет на Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“ е **„гарантиране на правото на децата на семейна среда и на достъп до качествена грижа и услуги според индивидуалните им потребности“**. През настоящия етап от процеса акцентът е поставен върху подкрепата на децата и семействата, с цел превенция на рисковете и създаване на условия, които в най-голяма степен ще отговорят на индивидуалните потребности на децата и ще гарантират техните права и интереси, включително правото на грижа в семейна среда.

Значително е увеличен броят на социалните услуги за деца и семейства. В края на месец февруари 2022 г. в страната са разкрити и функционират като държавно делегирана дейност 643 социални услуги за деца за 14 802 потребители. Като важна част от подкрепата на лицата, включително и децата с увреждания и техните семейства, в Закона за социалните услуги е регламентирана „заместващата грижа“.

3. Основно здраве и благосъстояние (членове 6, 18 (3), 24, 26, 27 (1) - (3) и 33)

Здраве и здравни услуги

20. Моля, информирайте Комитета за предприетите или предвидените мерки за:

а) преодоляване на първопричините за трайно високите нива на детска смъртност, особено в селските райони;

В резултат на всички предприети мерки по приоритетите в сектор здравеопазване, които са обвързани с подобряване на достъпа до услуги по майчино и детско здравеопазване, **детската смъртност ежегодно намалява** и през 2020 г. тя достига до 5.1 ‰, при 6,5 ‰ през 2016 г. Освен осигурения 100% обхват на изпълняваните програми „Майчино здравеопазване“ и „Детско здравеопазване“, възможността за профилактичен преглед и изследвания по време на бременността за здравнонеосигурените бременни, са осигурени и допълнителни прегледи в Здравно-консултативните центрове, създадени

през 2015 г. по Националната програма по майчино и детско здравеопазване 2014-2020 г.

През 2020 г. спрямо 2016 г. коефициента на детската смъртност в България е намалял с 1,4 промилни пункта. Коефициентът на детска смъртност в селата, също бележи намаление, но с по-бавни темпове, и е все още по-висок от този в градовете. За сравнение в селата през 2016 г. той е бил 8.5‰, а през 2020 г. е 6.9‰, а в градовете спада от 5.8‰ на 4.5‰.

б) предотвратяване на сегрегацията на ромските жени и техните новородени в етнически отделени родилни отделения;

Нормативни актове относно медицинското обслужване на населението, както и контрола на тяхното прилагане се основават на **принципа за равнопоставеност на всички групи от населението**, като не се допуска пряка или непряка дискриминация по посочените в Закона за защита от дискриминация признаци, вкл. по раса и етническа принадлежност. Това е предвидено и изрично в Закона за здравето, Закона за здравното осигуряване, Закона за здравето и други нормативни актове в областта на медицинската помощ. В тази връзка на българските граждани от различните етнически групи от населението е гарантирано правото на еднакъв достъп до здравни услуги.

Не се извършва „сегрегация“ на ромските жени и новородените в етнически отделени акушеро-гинекологични отделения на лечебни заведения. Във връзка с колективна жалба 151/2017, подадена срещу България, през 2017 г. са извършени проверки в лечебни заведения на територията на областите, от които става ясно, че организацията на дейността, приемът и обслужването на бременните и родилките гарантира равнопоставеност на всички пациентки, независимо от техния произход, език, национална, расова или политическа принадлежност, образование, убеждения, културно равнище, материално положение и др. Организацията на дейността по обслужване на родилките е съгласно правилниците за устройството, дейността и вътрешния ред на Акушеро-гинекологичното отделение. Разделянето на пациентите е съобразно тежестта на заболяването.

в) подобряване на достъпа до безплатни, висококачествени пренатални грижи, първични и специализирани здравни услуги, ранна диагностика и персонал, включително лекарства за домашно лечение и устройства за специфични здравословни нужди, особено за деца, живеещи най-много в уязвими ситуации, включително ромски деца, деца с увреждания и такива с хронични, генетични и редки заболявания;

За периода 2016 – 2020 г., извън обхвата на програмата „Майчино здравеопазване“, с цел **подобряване достъп до здравеопазване**, продължава да се осигурява един профилактичен преглед и изследвания на здравно неосигурените бременни, като обхвата през годините се повишава. През 2016 г. обхванатите здравно неосигурени бременни с профилактични прегледи са 2 728 бр., а през 2020 г. те са 3 009.

Чрез 31 Здравно-консултативни центрове за майчино и детско здраве допълнително са осигурени специализирани консултации от медицински и немедицински специалисти, включително и от психолог, за здравно неосигурени родилки и бременни с патология на бременността, както и за деца с увреждания и деца с хронични заболявания.

През периода 2016-2020 г. извън обхвата на програмата „Детско здравеопазване“, допълнително са проведени имунизации и педиатрични прегледи с мобилни екипи за децата от ромските общности, които нямат избран личен лекар и/или нямат постоянна адресна регистрация. С мобилни кабинети за обща практика и педиатрия са извършени

общо 13 744 прегледи в 15 области от страната, в които има концентрирани ромски общности. Чрез мобилните кабинети на децата от 0-18 г. възраст, които са били с непълнен имунизационен статус съобразно Националния имунизационен календар, са извършени общо 2618 имунизации.

В изпълнение на Актуализираният план за действие за изпълнение на Националната стратегия Визия за деинституционализация на децата в Република България през 2018 г. стартира създаването на Центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания /ЦКОДУХЗ/, регламентирани в Закона за лечебните заведения като нов вид лечебно заведение. До момента са създадени 10 ЦКОДУХЗ. Комплексното обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания включва лечение, рехабилитация, специализирани здравни услуги в дома или в центровете за настаняване от семеен тип, психо-социална рехабилитация, социална подкрепа и др., което ще доведе до минимизиране на увреждането и на последствията от него още в ранна детска възраст.

През 2020 г. Министерство на здравеопазването **въведе нормативна регулация за статута на здравния медиатор** с разработването и приемането на Наредба № 1 от 19 август 2020 г. за изискванията за дейността на здравния медиатор. Здравните медиатори се финансират като делегирана от държавата дейност, като за периода 2020-21 година броят им, работещи в общините се увеличава.

С оглед подобряване на детското и училищно здравеопазване в страната, НСОРБ изготви **анализ от гледна точка на осигуреност с медицински персонал в здравните кабинети и яслените групи**. Детското и училищно здравеопазване е един от важните елементи от системата на общинско здравеопазване в България и е основополагащ фактор при ранното детско развитие. Съгласно действащата подзаконова нормативна уредба този медицински персонал е със силно ограничени правомощия и отговорности, а материалната база е остаряла.

г) представете обобщени данни за Националната програма за 2014-2020 г. за Подобряване на майчиното и детско здраве и приемане на последваща Национална програма за Подобряване на майчиното и детско здраве;

С финансиране по Програмата са **разкрити 31 Здравно-консултативни центрове за майчино и детско здраве** в лечебни заведения за болнична помощ на функционален принцип във всички областни градове. В тях медицински и немедицински специалисти (логопеди, психолози, социални работници) предоставят специализирани медицински консултации, психологическа подкрепа и др. на родилки и бременни с патология на бременността, деца с увреждания, деца с хронични заболявания, недоносени деца, включително и в дома. В ЗКЦ към университетски и специализирани болници са създадени 13 комисии за комплексно медицинско наблюдение на деца с хронични заболявания, чрез които са изготвени 9 725 медико-социални планове на деца с увреждания и хронични заболявания.

Чрез НППМДЗ 2014-2020 г. се предоставиха здравни услуги, които са свързани с ранната диагностика и комплексното лечение на определени заболявания и за които няма осигурено финансиране от други източници. Чрез програмата се осигури провеждането на неонатален слухов скрининг. В изпълнение на програмата стартира въвеждането на скрининг на аутизма при деца под 3-годишна възраст в извънболничната медицинска помощ, разработени са здравно-образователни материали, реализирани са и дейности за повишаване квалификацията на медицински и немедицински специалисти от самостоятелни детски ясли, РЗИ, училища, ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ.

В рамките на програмата са извършени 44 535 медицински консултации и домашни посещения, 117 651 изследвания и консултации в рамките на биохимичен скрининг за бременни, както и 273 250 деца са обхванати с неонатален слухов скрининг.

През 2020 г. са **разработени проектите на Национална здравна стратегия 2021-2030 г. и на актуализацията на Националната програма за майчино и детско здраве 2021-2030 г.**, със съответните Планове за действие към тях. С решение № 333 на Министерския съвет от 09.04.2021 г. е приета НППМДЗ 2021-2030 г. Въз основа на анализа на здравно-демографските данни и идентифицираните предизвикателства пред здравната система, за гарантиране на качествени здравни грижи за бременни, родилки и деца, в НППМДЗ 2021-2030 г. като стратегическа цел се залага подобряване на ключовите показатели, свързани със здравето на младите хора, бременните жени, майките и децата чрез подобряване на достъпа до здравни услуги извън обхвата на здравното осигуряване, промоция на здраве и осигуряване на подкрепа за добри практики в областта на интегрираните здравно-социални услуги.

д) да се гарантира, че достъпът до адекватни здравни грижи, включително пренатални грижи, е гарантиран за неосигурени бременни жени и разширен за деца от семейства, живеещи в най-уязвимите ситуации, особено тези, които живеят в маргинализирани и отдалечени райони и в ромските общности;

Освен посочените по-горе мерки, описани в буква в) и г), през периода активно се разви дейността на здравните медиатори. Здравните медиатори подпомагат достъпът на ромските общности до здравни грижи чрез информиране, придружаване до медицински специалист, съдействие при изготвяне на необходими документи за възстановяване на здравноосигурителни права, при настаняване и/или изписване от лечебно заведение, за извършване експертиза на вида и степента на увреждане и др.; дейности по промоция на здравето сред уязвими групи чрез информиране по въпроси, свързани със семейното планиране, сексуалното и репродуктивното здраве, ваксинапрофилактиката и др.; оказване на съдействие на общопрактикуващите лекари при необходимост (за обхващане с ваксини съгласно Имунизационния календар на Република България и на такива с непълн имунизационен статус; за подобряване обхвата с профилактични прегледи; при изпълнение на програми в областта на здравната профилактика; за прилагане на профилактични и протиепидемични мерки при възникване на епидемична ситуация; за осъществяване на дентални профилактични и лечебни дейности и др.).

е) прилагане на Международния кодекс за търговия на заместители на кърмата.

Като член на ЕС, България се задължава да спазва приетите директиви и регламенти, включително регламентиращите спазването на Кодекса. В **Закона за храните са регламентирани:** задълженията на министъра на здравеопазването по регистрацията на храни, предназначени за кърмачета и малки деца. Регламентирано е задължението на бизнес операторите да подават уведомление до Министерството, когато пускат за първи път на пазара храна за кърмачета и определена преходна храна. Описани са документите, които се прилагат към уведомлението – етикети и данни, доказващи съответствието на храните с изискванията. Посочват се реда и срока за установяване на съответствието или несъответствието на храната с изискванията от компетентния орган.

Подготовката и обучението на майката за кърмене на новороденото е включено в основните медицински дейности в неонатологията. В стандарта, в профилактичните лекарски дейности, една от основните дейности е промоцията на естественото хранене на новородените и кърмачетата. В наредбите за профилактичните прегледи като задължително изискване са включени съвети за грижи за новороденото и насърчаване на кърменето. С множество инициативи се отбелязва Световната седмица на кърменето, за

която се провеждат популяризиращи събития и разпространяват материали за промоция и подкрепа на кърменето. Организира се информационна кампания относно кърменето, включваща здравни работници, бъдещи и настоящи майки.

Юношеско и психично здраве

21. Моля, информирайте Комитета за предприетите или предвидените мерки за:

а) вземане под внимание на високия процент раждания и аборти при подрастващите и да се защитят правата на бременни тийнейджъри, подрастващи майки и техните деца, включително чрез услуги за укрепване на семейството;

Социалните услуги в Република България, включително и консултативните социални услуги, имат ключова роля и са един от най-успешните инструменти за оказване на **подкрепа на децата и семействата**. Право на социални услуги има всяко лице, което се нуждае от подкрепа. Всяко дете има право на социални услуги, съобразени с неговите най-добри интереси, възраст, физическо, здравно и психическо състояние, степен на развитие и индивидуални потребности.

Република България се стреми към всеобщо здравно осигуряване, подобно на повечето държави членки на ЕС. Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) покрива разходите за профилактика и прегледите на бременни тийнейджъри, подрастващи майки и техните деца. Националните органи провеждат определени мерки за посрещане на нуждите на бременни и подрастващи майки от ромски произход – извършват се профилактични прегледи с мобилни педиатрични кабинети в квартали с преобладаващо ромско население и в отдалечени населени места. В мобилните кабинети се извършват прегледи, включително гинекологични прегледи, мамография, ултразвук и лабораторни изследвания. Ромските здравни медиатори предоставят подкрепа на местно ниво, включително за повишаване на информираността. Може да се очаква, че увеличаването на техния брой и подобряването на тяхната квалификация ще доведе до по-добри здравни резултати за ромските бременни тийнейджъри, подрастващи майки и техните деца. Процентът раждания при жени под 18 години е спаднал от 4,9% през 2018 г. на 4,7% през 2019 г.

б) осигуряване на достъп до подходящи за възрастта услуги по репродуктивно здраве и образование, включително безплатни и безопасни аборти и услуги след аборт и безплатен достъп до контрацептиви, включително в ромските общности и за подрастващите с увреждания;

През последните три десетилетия в България съществува **трайно изразена тенденция за намаляване броя на абортите**. За периода 1990-2020 г. това намаление е с 86,6 %, което е сериозно постижение. През разглеждания период 2016-2020 г. намалението също е чувствително с 26,8% - от 26 412 аборта на 19 328. Усилията следва да се насочат по-сериозно във възрастовата група на лицата до 15 г., където само през 2016 г. има леко снижение на абортите на 98 аборта (0.37%), след което през следващите години броят на абортите годишно остава относително постоянен – 115-117, а процента става 0,5. От всички родилки в България през последните години около 9-10 % са на възраст под 20 години.

Системното сексуално образование има положителни ефекти, включително за повишаване на знанията за различни аспекти на сексуалността, поведението и рисковете от забременяване или инфектиране с ХИВ и други сексуално предавани инфекции. През 2016 г. със Закона за предучилищното и училищното образование се определя държавният образователен стандарт за гражданското, здравното, екологичното и

интеркултурното образование. Приета е Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование.

в) осигуряване на цялостно образование относно сексуалното и репродуктивното здраве и права, включително информация за семейното планиране, контрацептиви и рискове, свързани с ранни бременности, както и за превенция и лечение на инфекции, предавани по полов път;

С цел **подобряване на сексуалното и репродуктивното здраве**, са проведени и различни дейности сред ученици и млади хора, включително и настанени в институции. В приетата през 2017 г. Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ) в Република България (2017-2020 г.), една от основните целеви групи са млади хора, деца и млади хора в риск. Проведени са общо 3 467 кампанийни дейности, свързани с промотиране на безопасен секс и превенция употребата на наркотични вещества. Обучени са 68 314 ученици и деца от институции по теми свързани с безопасен секс и превенция на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ), превенция и употребата на наркотици.

По Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България 2017-2020 г. продължават да се провеждат ежегодни АНТИСПИН кампании. През периода в страната функционира мрежа от 13 лесно достъпни кабинета за анонимно и безплатно доброволно консултиране и изследване за СПИН (КАБКИС) и 17 мобилни медицински кабинети.

През 2021 г. се прие Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България за периода 2021-2025, в която са заложили интервенции за комуникация за промяна на поведението – здравно образование, базирано на изграждане на социални и жизнено важни умения в училище, за обучение по въпросите на ХИВ, сексуално предавани инфекции и безопасно сексуално поведение, базирано върху създаване на умения при ромски момичета и момчета и обучение на обучители от ромската общност.

PETRI – София в периода 2015-2018 г. изпълни успешно три проекта, насочени към изграждане на капацитет в сферата на СРЗ и Целите за устойчиво развитие на младежки активисти в страни от интерес за България.

г) прилагане на Националната стратегия за борба с наркотиците (2019 - 2023 г.); справяне с хазарта, злоупотребата с алкохол и вещества от подрастващи;

В периода 2016-2021 г. се изпълняват **две стратегии за борба с наркотиците**: в периода 2014-2018 г. и 2020-2024 г. Стратегията до 2018 г. включва две стратегически области – намаляване на търсенето и намаляване на предлагането на наркотични вещества. В областта на намаляване търсенето на наркотични вещества са въведени и приложени Европейски стандарти за качество на превенцията на употребата на наркотици на национално ниво чрез издаване на Наредба за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества.

На 30.07.2020 г. е **приета Национална стратегия за борба с наркотиците (2020-2024)**, в която е заложено насочването на усилията на държавната политика в сферите на универсалната, селективната и индикативната превенция и универсалната превенция, като се организират обучения и кампании.

Разработени и внедрени в училищата са две **Национални** превантивни програми: „Кодово име „Живот“, насочена към ученици **5–7 клас**, и „От връстници за връстници“ за възрастовата група 8–11 клас. Създадено е и Ръководство за работа по прилагане на двете Национални превантивни програми.

д) приемане на Националната стратегия за психично здраве на гражданите, разширяване на интегрирани и интердисциплинарни услуги за психично здраве и насърчаване на специализации в областта на детето и юношеска психиатрия.

С решение на Министерския съвет № 388 от 23.04.2021 г. е приета **Национална стратегия за психично здраве на гражданите на Р България 2021-2030 и План за действие** към нея, като са заложили дейности и финансиране за разкриването на нови услуги и служби на територията на цялата страна, които да разширят достъпа и да подобрят обслужването на децата и юношите, както и дейности, свързани с повишаване на капацитета на системата за подобряване на функционирането на детско-юношеската психиатрия в България.

Въздействие на изменението на климата върху правата на детето и здравето на околната среда

22. Моля, предоставете информация за предприетите мерки:

а) да се гарантира, че целите и сроковете за емисии на парникови газове са в съответствие с международните ангажменти, изложени в Парижкото споразумение, за постепенно прекратяване на използването на изкопаеми горива и за ускоряване на прехода към възобновяема енергия;

Националната политика на България в областта на климата се определя от една страна от международните ангажменти на страната, произтичащи от Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, Протокола от Киото и Споразумението от Париж, очертаващи общата рамка на международните усилия за справяне с предизвикателствата, породени от климатичните промени, и от друга – от задълженията, произтичащи от членството на страната в ЕС и европейското законодателство в тази област.

Анализът на резултатите за периода 2013 – 2020 г. показва, че **намалените емисии на парникови газове надхвърлят очакваното**. За периода 1988–2019 г., емисиите на основните парникови газове имат тенденция към намаляване. През 2019 г. общите емисии на парникови газове са 48,74 % от емисиите през 1988 г. Емисиите на парникови газове на човек от населението намаляват от 13,0 тона през 1988 г. до 8,0 тона през 2019 г. Националният план за действие за енергията от възобновяеми източници (ВИ) установи национална цел от 16 % дял на енергията от ВИ до 2020 г., която обхваща целите: дял на електрическа енергия от ВИ – 20,8 %, дял на енергия за отопление и охлаждане от ВИ – 23,8 %, дял на енергия от ВИ в транспорта – 10,8 % и са определени мерките за постигането им.

б) да интегрира специалните уязвимости и нужди и възгледите на децата в политики и програми, разглеждащи въпросите за изменението на климата и риска от бедствия, управление и повишаване на осведомеността на децата относно опазването на околната среда и готовност за изменение на климата и природни бедствия;

С цел противодействие на климатичните промени и въздействието им върху икономиката, България прие през 2019 г. **Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие** към нея. Документът очертава стратегическата рамка и приоритетите по отношение на адаптацията към изменението на

климата (АИК) до 2030 г. Целта е да се намали уязвимостта на страната спрямо последиците от изменението на климата и да се подобри капацитетът за адаптация на екологичните, социалните и икономическите системи към въздействията на изменението на климата.

Подписана е междуправителствена Декларация за децата, младежите и действията по климата. По този начин е поет ангажимент, че приоритетите за децата и младежите са включени в действията, свързани с климата. Една от целите на декларацията е да разшири участието на децата и младежите в процесите по намаляване на ефектите от климатичните промени с повишаване на информираността за тях, както и придобиването на знания и умения в приноса им за безопасно и устойчиво бъдеще.

в) да се прилагат стандартите за чист въздух, да се следи за замърсителите и да се налагат санкции, за да се осигури достъп до правосъдие и да се защитят децата, които живеят близо до замърсяващи въздуха индустрии.

В Националната система за мониторинг на качеството на атмосферния въздух ежедневно се **контролират концентрациите на основните показатели**, съгласно Закона за чистотата на атмосферния въздух: фини прахови частици (ФПЧ10, ФПЧ2.5), серен диоксид, азотен диоксид/азотни оксиди, въглероден оксид, озон, бензен, олово, кадмий, никел, арсен, полициклични ароматни въглеводороди.

Стандарт на живот

23. Моля, предоставете информация за предприетите или предвидени мерки за:

а) преодоляване на детската бедност, засилване на мерките за социална закрила и осигуряване адекватни ресурси и подкрепа за програми за подкрепа на родителството на централно и общинско ниво;

Намаляването на бедността сред децата и насърчаване на тяхното социално включване е сред водещите приоритети. Предвид многостранния характер на бедността и социалното изключване и сериозните предизвикателства, пред които сме изправени, усилията са насочени към прилагането на интегриран подход между различните секторни политики. Както беше отбелязано, този подход е залегнал в **НСНБНСВ 2030**. Стратегията поставя специален акцент върху политиките за намаляване на бедността сред децата като специфична уязвима група и подкрепата за децата и семействата. Една от нейните специфични цели е насочена именно към ограничаване на предаването на бедността и социалното изключване между поколенията.

В тази връзка, в Стратегията са планирани мерки в областта на различните секторни политики – насърчаване на заетостта на родителите, съвместяване на професионалния и семейния живот (включително чрез гъвкави режими на работа), разширяване на мрежата от услуги за ранно детско развитие; осигуряване на достъп до здравни грижи; повишаване на качеството и ефективността на мрежата от социални услуги за подкрепа на децата и техните семейства; финансова и материална подкрепа на семействата с деца и др. Планът за действие за периода 2021-2022 г. следва принципите, целите и приоритетите на Стратегията и очертава ключовите мерки и дейности в областта на политиката за намаляване на бедността и социалното изключване. В изпълнение на общоевропейската цел за намаляване броя на лицата в риск от бедност или социално изключване с поне 15 милиона до 2030 г. България е разработила Национална цел за намаляване на бедността и социалното изключване до 2030 г. Към нея е формулирана специфична подцел за намаляване броя на децата под 18 години в риск от бедност или социално изключване.

Насърчаването на детското благосъстояние чрез прилагането на комплексен подход и взаимобвързани мерки за намаляване на детската бедност е изцяло в съответствие с Европейската гаранция за децата. За изпълнението на инициативата към момента в България се изпълнява пилотен проект в съответствие с основните цели на Гаранцията, които обхващат най-важните политики за повишаване на благосъстоянието на децата и намаляването на бедността и социалното изключване сред тях. Основната цел на проекта е да подобри условията на живот и да увеличи достъпа и използването на интегрирани услуги за деца с увреждания и деца от уязвими семейства. Проектът се осъществява с подкрепата на УНИЦЕФ, като дейностите се изпълняват в 10 общини на територията на три области в страната.

В изпълнение на **Препоръката на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето в процес на разработване е План за действие с хоризонт до 2030 г.**, който ще обединява широк спектър от мерки на национално, регионално и местно ниво в областта на различните секторни политики – образование, здравеопазване, социални услуги, жилищно настаняване и т.н. Амбицията на националния план е да създаде необходимата рамка, обхващаща водещите мерки и интервенции за намаляване на бедността сред децата и насърчаване на тяхното социално включване. За изпълнението на плана се предвижда финансиране от държавния бюджет, като значителен финансов ресурс ще бъде осигурен и по Програма „Развитие на човешките ресурси“ (ПРЧР), Програма „Развитие на регионите“ и Програма „Образование“ (ПО) за програмен период 2021-2027 г. В тази връзка, ПРЧР 2021-2027 се допълва с ПО 2021-2027. ПО ще концентрира усилията си към осигуряването на достъп до качествено и приобщаващо предучилищно и училищно образование, а ПРЧР към социално включване и справяне с детската бедност. По ПРЧР ще се подкрепя достъпът до здравни услуги за деца, а по ПО – учебни програми за здравословен начин на живот. Заложените мерки в проекта на ПРЧР ще продължат да осигуряват достъп до социални и здравни услуги, вкл. и интегрирани услуги и други видове консултативна подкрепа с цел намаляване на негативните тенденции в детската бедност, както и подобряване на качеството на живот. Идентифицираните области от Препоръката, по които ПРЧР ще допринесе за тяхното изпълнение са в частта „Здравеопазване“ и в частта „Подходящо жилищно настаняване“.

От 2021 г. УНИЦЕФ и АСП работят в партньорство за изпълнение на проект в рамките на инициативата „Европейска гаранция за детето“. В рамките на проекта ще бъде укрепен капацитетът на системата за закрила на детето за превенция на разделянето на децата от семействата им и предоставяне на интегрирана подкрепа на терен на уязвими деца и семейства. По проекта са назначени 11 социални работника в 10 ОЗД в три области на страната.

Социалните услуги са важен инструмент за подкрепа на децата и родителите, включително и при изпълнение на мерките за закрила спрямо деца в риск. В ЗСУ изрично е регламентирано, че социалните услуги за подкрепа за формиране на родителски умения; консултиране и подкрепа на родители по въпросите на ранното детско развитие и отглеждането на деца и ранна интервенция на уврежданията за деца не се заплащат.

б) отмяна на измененията в Закона за семейни помощи за деца относно спиране или прекратяване на семейни помощи, ако детето спре да посещава училище или когато детето става родител;

В обхвата на ЗСПД попадат семействата, които отглеждат децата си в страната, като условията за получаване на семейни помощи за деца са еднакви за всички семейства. Целта на закона е подкрепа на семействата за отглеждане на децата в семейна

среда, като същевременно се насърчава тяхното предучилищно и училищно образование, достъпа до здравни грижи и др.

Осигуряването на достъп до качествено образование и насърчаване на редовното посещаване на училище на децата е важно за тяхното пълноценно развитие и успешната им бъдеща житейска реализация и социално включване. Съгласно разпоредбите на Закона за предучилищното и училищно образование, предучилищното и училищно образование в България са задължителни. Прекратяването или спирането на месечната семейна помощ в случаите, когато детето не е посещавало редовно училище, а родителят не е спазил отговорностите си по отношение на осигуряване на правото на детето на образование, е мярка, която по своята същност в по-голяма степен съчетава целесъобразното използване на държавни средства за семейни помощи и насърчаването на предучилищното и училищно образование, до завършване на средно образование сред децата, за които се предоставят тези средства, тъй като те са и специфична уязвима група. Следва да се подчертае, че тази мярка касае само семействата с деца, които получават семейни помощи по ЗСПД, като допълнителен стимул за редовно посещаване на децата на училище и неотпадане от образователната система. Същевременно, мярката е справедлива спрямо всички семейства с деца за осигуряване на равен достъп до образование при спазване на техните права.

Мярката, свързана с прекратяването или спирането на семейни помощи, когато детето стане родител е насочена към закрила на децата, а именно – ограничаване на допускането от родителите техните непълнолетни деца да раждат деца. Отново е важно да се отбележи, че семейното подпомагане в България се основава на принципа, че пряката отговорност за отглеждането на децата е на родителите. Следва да се има предвид, че когато едно дете, за което семейството получава семейни помощи, стане родител, помощта за него се прекратява. Но самото дете, вече родител, може на самостоятелно правно основание да получава семейни помощи за отглеждането на неговото дете при условията и по реда на ЗСПД, като месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование се предоставят в натура под формата на стоки и/или услуги в съответствие с индивидуалните потребности на детето, оценени от ДСП. Измененията и допълненията в Закона за семейни помощи за деца са извършени с цел насърчаване на отговорното родителство.

в) преодоляване на основните причини за многоизмерната детска бедност и неравенство, особено за семейства с повече от три деца, ромски семейства и семейства с деца с увреждания;

Държавата оказва подкрепа чрез предоставяне на семейни помощи, които са средства в пари и/или в натура и **имат за цел да осигурят финансова подкрепа при бременност, раждане или отглеждането на децата в семейна среда от родителите или от лицата, полагащи грижи за тях.**

Относима е информацията, представена към буква „а“.

г) подобряване на достъпа до вода, хигиена и хигиена за всички деца, особено ромски деца;

С цел подобряване на пречистването на отпадъчни води и управлението на ресурсите за питейна вода по разходоефективен начин се реализират различни проекти. Прилага се **интегриран подход за финансиране на инвестициите във ВиК сектора**, който обхваща, от една страна, подготовката на регионални прединвестиционни

проучвания за определяне на приоритети за инвестиции във ВиК инфраструктура, и от друга страна – проектиране, изграждане, рехабилитация и реконструкция на съоръжения за пречистване на питейни води, водоснабдителни мрежи, канализационни мрежи и пречиствателни станции за отпадъчни води, с цел приоритетно осигуряване на екологосъобразно и икономически ефективно функциониране на ВиК системите в агломерации с над 10 000 екв. ж. Допълнително се подкрепят дейности за развитие и укрепване на институционалната среда и капацитет за ефективно управление на ВиК отрасъла и предоставяне на качествени ВиК услуги в съответствие с изискванията на европейското законодателство и международните практики.

д) осигуряване достъп на всички деца, особено на ромските деца, до подходящи и достъпни жилища.

По Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 проекти за социални жилища са предвидени в рамките на процедура „Изпълнение на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие 2014-2020“. Процедурата е обявена през м. юли 2015 година и цели да се подкрепи реализацията на Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие в 39 града в съответствие с Националната концепция за пространствено развитие на България за периода 2013-2025 г.

Сключени са 24 договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП) за проекти за социални жилища с редица общини, с обща стойност 57,4 млн. лв. Чрез реализацията на тези проекти ще бъдат осигурени 1 095 социални жилища и ще бъдат подобрили жилищните условия на 2 102 представители на социално уязвими групи. По процедурата към края на 2021 г. са приключили 4 проекта със завършени 329 социални жилища.

ОПРР 2014-2020 има своята съществена роля и в изпълнение на държавната политика по деинституционализация на грижата за най-уязвимите групи от населението - децата, лишени от родителски грижи, включително тези с увреждания. В съответствие с Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“ Управляващият орган (УО) на ОПРР инициира процедура, чиято основна цел е да се осигури подходяща и ефективна социална инфраструктура, допринасяща за предоставяне на нов вид резидентни и съпътстващи услуги в общността, включително и здравно-социални, които да заменят институционалния модел на грижа за деца.

По процедурата са сключени 53 договора с обща стойност на предоставената БФП в размер на 41,5 млн. лв. Към края на 2021 г. са приключили 45 проекта с брой подкрепени обекти на социалната инфраструктура в процеса на деинституционализация – 100 бр. и капацитет на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование от 6 411 лица.

И. Образование, свободно време и културни дейности (членове 28–31)

Образование, почивка, отдих, рекреационни и културно-артистични дейности

24. Моля, информирайте Комитета за предприетите или предвидените мерки за:

За осигуряване на **равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик** се работи активно по създаване на условия и ресурси за изграждане на подкрепяща среда в детските градини и училищата в контекста на приобщаващото образование. Политиките, свързани с осигуряването на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, както и на разумни

улеснения за участие на ученици със специални образователни потребности в националното външно оценяване и в държавните зрелостни изпити, са приоритетни политики.

През 2020 година е осигурена подкрепяща среда в самите детски градини и училища или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на общо 20 314 деца и ученици в системата на предучилищното и училищното образование и обучение, от които 15 971 в училища и 4343 в детски градини.

Деца и учениците със специални образователни потребности, които се обучават в системата на предучилищното и училищното образование (без специалните училища и центрове за специална образователна подкрепа), се подпомагат от 4340 педагогически специалисти, назначени в детските градини и училищата. Създадени са улеснения за участие на ученици със специални образователни потребности в националното външно оценяване и в държавните зрелостни изпити. Изпълняват се редица подкрепящи проекти и програми, като ежегодно по Националната програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците“, се финансират от 80 до 90 проектни предложения за начален и за прогимназиален етап.

Създадена е организация и координация за осъществяване на професионално обучение за ученици с нарушено зрение, като Закон за българския жестов език е приет от Народното събрание и е в сила от 6 февруари 2021 г. С него се призна езиковият статут на българския жестов език и зачитането на правото на глухите лица и на сляпо-глухите лица, които имат достатъчно съхранено зрение, на изразяване и на информация чрез българския жестов език. Разработени са и редица методически ръководства, работи се по различни проекти.

Разработени са учебни помагала и методически ръководства за начален, прогимназиален и първи гимназиален етап за ученици със специални образователни потребности, които се обучават в общообразователните училища и за такива, които се обучават в центрове за специална образователна подкрепа. Апробира се и иновационна образователна програма за деца с разстройства от аутистичния спектър. Реализира се Националната програма „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“.

От 2020 година наред с изпълнението на планираните политики и мерки за приобщаващо образование за децата и учениците със СОП се осъществява процес на разработване на стратегически документи за образование за периода до 2030 година. В тях се предвижда прилагането на посочените политики и мерки да продължи устойчиво и да бъде по-ефективно.

По проект „Подкрепа за приобщаващо образование“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 – 2020 година се осигурява допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици.

По Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ се изпълнява проект „Подкрепа за успех“. Дейностите по проекта са свързани с осигуряване на оптимални условия за прилагане на диференцирана грижа, чиято цел е подобряването на образователните резултати и постигането на по-високо образование от ученици, които срещат обучителни затруднения, в това число от уязвимите групи, включително ромите.

На 12.02.2021 г. е подписан договор за проект „Равен достъп до училищно образование в условията на кризи“, който цели да не се допусне прекъсване на образователния процес и да се осигурят условия за осъществяване на приобщаващо образование в условията на кризи, както и да се противодейства на риска от отпадане от образователната система в ситуация на обучение от разстояние.

Продължава активно и последователно да се прилагат мерки за осигуряване на условия за осъществяване на приобщаващо образование и за диференцирана грижа за

децата и учениците от уязвими групи, в това число роми, чрез компенсиране на затрудненията при усвояването на учебното съдържание, липсата на мотивация и трудностите при завършване на клас, етап или степен на образование, както и за развитие на потенциала на онези от тях, за които майчиният език е различен от българския и които на владеят добре български език, както и за осъществяване на работа с родители от уязвими групи, в това число роми.

По повод идентифициране на нуждите и прилагане на мерки, отговарящи на потребностите на ромските деца и ученици, е важно да се отбележи, че в българската образователна система не се събират данни на национално ниво за етническата им принадлежност. Ефективна възможност за прилагането на специфични мерки и на индикатори за адекватно измерване на тяхното осъществяване дават критериите за уязвими групи, включително роми, при които водещият фактор е ниският образователен статус на родителите, като се измерва процентът на онези от тях, които са с по-ниско от средно или от основно образование (начален етап), или на родителите без образование, което е основен рисков фактор за социално изключване, поради редица причини, в това число и недобрата реализация на пазара на труда.

С изменение и допълнение на Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование от 01.01.2018 г. се предоставят допълнителни средства от държавния бюджет за работа с деца и ученици от уязвими групи. Прилагането на мерки за образователните институции с концентрация на деца и ученици от уязвими групи позволи насочването на ресурс към детски градини училища, намиращи се в близост до обособени ромски квартали, както и за подобряване на условията за провеждане на образователния процес в тях. Чрез обезпечаването на средствата на образователните институции се осигури възможност за осъществяване на допълнително обучение за деца и ученици, чийто майчин език е различен от българския и които не владеят български език, които срещат затруднения или имат пропуски при овладяване на учебното съдържание. Осигуряват се средства и за назначаване на социален работник, образователен медиатор или помощник на учителя, както и за персонал, ангажиран с мерки за подпомагане на достъпа до образование и предотвратяване на риска от отпадане от системата на предучилищното и училищното образование на децата и учениците от уязвими групи.

През 2020 г. са направени изменения и допълнения на Закона за предучилищното и училищното образование и на Наредбата за приобщаващото образование по отношение на подкрепата за личностно развитие, с които се определя, че в зависимост от спецификата си подкрепата за личностно развитие може да се осъществява по решение на директора на институцията присъствено и/или от разстояние в електронна среда, включително и синхронно, чрез използване на средствата на информационните и комуникационните технологии. В закона е въведена нова разпоредба във връзка с въвеждане на обучение в електронна среда чрез използване на средствата на информационните и комуникационните технологии, наложено от кризата с COVID-19.

Направени са промени, които засяга децата и учениците, които имат нужда от подкрепа в задължителната предучилищна и училищна възраст, в това число от уязвими групи, включително роми, и обхваща всички образователни етапи. Тези изменения се наложиха във връзка с част от въведените на територията на Република България противоепидемични мерки, свързани с разпространението на COVID-19, и с преустановения присъствен учебен процес в училищата. Прилагането на обучение от разстояние в електронна среда постигна резултати, но въпреки това голям брой ученици не можаха да бъдат обхванати поради липса на технически условия.

а) увеличаване на записването и подобряване на достъпа до качествено образование в ранна детска възраст, по-специално в малките градове, включително чрез засилване на подкрепата за родители и лица, полагащи грижи;

Реализира се проект „Въвеждането на национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст“.

В Република България има неправителствени организации, които работят активно с уязвими общности за тяхното социално включване, ранни детски грижи, образование и социални дейности.

Относима е и информацията към т. 19, буква „б“.

б) адресиране на сегрегацията на учениците на етническа основа; различия в достъпа до образование, включително образование в ранна детска възраст, в записването, в степента на завършване и в представянето, между деца от различни региони и социално-икономически или етнически произход, по-специално ромски деца;

Виж обща информация по въпрос 24.

в) подобряване на качеството на образованието и образователните резултати, особено в областта на грамотността и смятането;

Повишаването на квалификацията на педагогическите специалисти се извършва от специализирани обслужващи звена, от висши училища и от научни организации, както и от обучителни организации. От началото на месец ноември 2016 г. МОН одобрява и вписва в Информационния регистър на одобрените програми за квалификация на педагогическите специалисти програми, с цел актуализиране и усъвършенстване на придобити компетентности, както и придобиване на нови такива, които да подкрепят процеса на въвеждане и развитие на образованието по правата на детето.

По одобрени програми са проведени обучения на над 60 000 педагогически специалисти по дейност I на проект „Квалификация за професионално развитие на педагогическите специалисти“. Придобитите компетентности водят до повишаване резултатите от качеството на подготовката на децата и учениците, за да се отговори на индивидуалните потребности на всяко дете и ученик.

Цялостната политиката е насочена към създаване на **условия за развитие на приобщаващото образование** като процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик чрез включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването, и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността.

г) гарантиране, че децата с увреждания имат достъп до приобщаващо образование;

Виж обща информация по въпрос 24.

д) адресиране на всяко несъразмерно въздействие върху правото на децата в неравностойно положение, особено на децата с увреждания, породено от затварянето на училища в отговор на пандемията COVID-19;

Виж обща информация по въпрос 24 и информация за COVID-19.

е) осигуряване на достъпни и приобщаващи спортни, рекреационни, развлекателни, културни и артистични дейности на деца, по-специално деца с увреждания, деца, търсещи убежище, бежанци и мигранти и деца в неравностойно социално-икономическо положение.

Дейностите, които се организират от Народните читалища и от Културните домове към общините, включват **културни и артистични дейности за деца**, в това число деца в неравностойно положение, деца с увреждания и други. На конкурсен принцип са подкрепени фестивали и други събития, в това число насочени към деца в неравностойно положение и деца с увреждания.

Й. Специални мерки за закрила (членове 22, 30, 32–33, 35–36, 37, (б) - (г) и 38–40)

Деца, търсещи убежище, бежанци и мигранти

25. Моля, предоставете информация за:

а) ресурси и мерки, насочени специално към децата за прилагане на Закона за изменение на Закона за убежището и бежанците (приет на 16 октомври 2020 г.);

С приемането на **промените в Закона за убежището и бежанците (ЗУБ)** през октомври 2020 г. са въведени съществени изменения, свързани с представителството на непридружени деца в производството за международна закрила, установяване на потребностите на децата като лица от уязвима група и определянето на възрастта на лица, за които има съмнения, че са над 18 годишна възраст. Осигурени са необходимите процедурни гаранции относно спазването на висшия интерес на една от най-уязвимите групи лица, а именно на малолетните и непълнолетни деца.

Една от съществените промени е по отношение на представителството на децата в производството за международна закрила. За представител на непридружените деца се назначава адвокат от Националното бюро за правна помощ, който притежава необходимите познания. По този начин законът гарантира в по-голяма степен, че правата и интересите на непридружените деца, търсещи или получили закрила ще бъдат защитени от квалифицирано лице.

Със закона е въведен режим за установяване на потребностите на лица от уязвима група, в която попадат и всички деца, потърсили международна закрила.

б) мерки, предприети за осигуряване на безпрепятствен и бърз достъп на децата, търсещи убежище, бежанци и мигранти до документация, образование, здравеопазване и социална закрила;

За непридружените, както и за придружените деца, **социалните експерти организират дейности за образователна подкрепа, социална адаптация и културна ориентация**. Организират се тематични творчески занимания и арт-работилници, които целят да запознаят децата с културно-битовите традиции на приемащото ги общество, да развият техните социални умения, да подпомогнат образователния им процес. За децата се провеждат периодични информационни сесии относно техните права и задължения, хигиенни навици, включването им в образователната система и др. Насърчава се посещението им в курсовете по български език и включването им в дейност за свободното време.

Идентифициране на нуждата от неотложна медицинска помощ и здравни грижи, на подадите молба за закрила непридружени малолетни и непълнолетни деца започва на възможно най-ранния етап - при регистрация и провеждане на задължителния

медицински преглед в здравните кабинети на ДАБ при МС. Социалните експерти извършват бърза оценка за най-добрия интерес на детето, която включва и определянето на незабавни действия за насочване към специализирани грижи и услуги и гарантиране на специалните нужди. Съвместно с Регионалните здравни инспекции се организира ваксинацията на всички търсеци закрила деца, подлежащи на задължителни имунизации съгласно Имунизационния календар на Република България.

Инициирани и осъществени са промени в Закона за убежището и бежанците, гарантиращи **достъпа до образование** за лица, търсеци или получили международна закрила. Приемането и обучението на лица, търсеци или получили международна закрила се осъществява съгласно Наредба № 3 от 06.04.2017 г. за условията и реда за приемане и обучение на лицата, търсеци или получили международна закрила. Провеждането на допълнителното обучение по български език като чужд за ученици мигранти и търсеци или получили международна закрила е регламентирано в Наредба № 6 от 11.08.2016 г. за усвояването на българския книжовен език.

Социалните работници от отделите „Закрила на детето“ участват на всички етапи, свързани с работата с непридружените деца, чужди граждани и деца бежанци, от тяхното първоначално установяване, консултиране и информирание на територията на страната, до осигуряване на трайно и дългосрочно решение, което да гарантира в максимална степен техните права и интереси. При постъпване на сигнал за непридружено дете, чужд гражданин, в т.ч. дете бежанец в ДСП същия се регистрира, проучва и оценява съгласно разпоредбите на действащата нормативна уредба за закрила на детето.

Влизането в сила на измененията и допълненията в ЗЧРБ (06.06.2018 г.) наложиха потребност от разработването на правила за провеждане на производства спрямо непридружени деца, чужденци в контекста на чл. 7а (представителство от ДСП), както и правила за правните и фактически действия, които следва да се предприемат спрямо непридружените малолетни и непълнолетни лица, съвместно от полицейските органи и органа за закрилата на детето. В тази връзка през 2018 г. в ППЗЧРБ се създаде нова глава – Глава втора „б“ „Производства спрямо непридружени деца чужденци.

Гарантирано е правото на непридруженото дете чужденец на преводач от език, който разбира, както и на правна помощ, в случай на налагане на обезпечителна и административна мярка. Непридружените непълнолетни лица, настанени в центровете на Държавна агенция за бежанците са деца в риск по смисъла на Закона за закрила на детето, в тази връзка ДСП извършва оценка и след преценка на отдел „Закрила на детето“ се открива работа по случай, определя се социален работник, който да оказва подкрепа на непридруженото дете и да съдейства за гарантиране на неговите права и интереси по време на престоя и пребиваването му в центровете на ДАБ. Децата се информират и консултират по подходящ начин, съобразно възрастта и степента им на развитие за техните права и интереси, произтичащи от нормативната уредба за закрила на детето и за убежището и бежанците.

в) усилията за ефективно прилагане на ясни процедури за идентификация, оценка на възрастта и най-добрия интерес на детето за непридружени деца;

Осъществяват се **социално-културни и спортни дейности** с настанените за закрила деца. Регулярно се организират мероприятия в и извън центъра, свързани с изучаване на езика и културата на приемащата страна, с цел подпомагане процеса на адаптация.

Съгласно процедурите за непълнолетни лица, социалните експерти на ДАБ прилагат инструменти за оценка на най-добрия интерес на детето за всяко непридружено дете и за придружени деца в риск. Използват се инструменти за идентифициране на

уязвими лица, включително и инструмент на Европейска служба за подкрепа в областта на убежището за определяне на лица със специални потребности, стандартни оперативни процедури за превенция и реакция при сексуално и свързано с пола насилие, въпросник за ранна идентификация на граждани на трети страни и лица без гражданство с травматично преживяване, които са подали молба за предоставяне на закрила.

Съгласно ЗУБ, когато възникне основателно съмнение, че чужденецът не е малолетен или непълнолетен, интервюиращият орган назначава експертиза за установяване на възрастта му.

За подобряване на междуинституционалното сътрудничество по отношение осигуряването на закрила на непридружените деца, със заповед на министъра на труда и социалната политика от 18.04.2022 г. е утвърден Координационен механизъм за взаимодействие между институциите и организациите при случаи на непридружени или разделени от семействата си деца чужденци, намиращи се на територията на Република България, включително децата, търсещи и/или получили международна или временна закрила. Координационният механизъм има за цел да осигури ефективна координация между институциите и съгласуваност при изпълнението на конкретните задължения на всички ангажирани страни при работата с непридружени малолетни и непълнолетни лица чужденци, установени на територията на България, с оглед гарантиране спазването на правата на децата.

г) наличие на преводачи, социални работници, културни медиатори и механизми за насочване за непридружени деца.

В ТП на ДАБ при МС работят **преводачи, експерти по социални дейности и културни медиатори**, които подпомагат процеса на социална адаптация и културна ориентация на лицата, търсещи международна закрила.

Съгласно разпоредбите на Закона за чужденците в Република България по изключение, при наличието на специални условия, на придружените малолетни или непълнолетни лица се издава заповед за принудително настаняване в специален дом за временно настаняване на чужденци към Дирекция „Миграция“ със срок до три месеца. В СДВНЧ децата мигранти се настаняват заедно с придружителите си в обособени помещения за настаняване на малолетни и непълнолетни чужденци с подходящи за тяхната възраст и потребности условия. По време на престоя децата мигранти имат пълен достъп до медицинска помощ.

Придружените деца чужденци в домовете, управлявани от ДМ, по време на престоя си нямат достъп до националната образователна система, поради незаконния си правен статут и затворения характер на центровете. Те се включват в различни форми на неформално образование, организирани и провеждани на място основно от неправителствени и международни организации.

Законът за чужденците в РБ изрично забранява настаняването на непридружени деца мигранти в специалните домове за временно настаняване на чужденци /СДВНЧ/, които се управляват от дирекция „Миграция“. При установяване на непридружено дете чужденец в специалните домове за временно настаняване на чужденци, управлявани от ДМ, служителите незабавно уведомяват териториално компетентната дирекция „Социално подпомагане“ за извеждане на детето от дома и предприемане на мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето.

Полицейският орган, осъществяващ закрилата на детето, го запознава и му обяснява по разбираем за него начин за предприетите мерки и основанието за тях. Това е възможно само при наличието на преводач, владеещ редки езици, който да информира детето за целите на полицейската закрила на разбираем за него език.

През 2019 г. дирекция „Миграция“ инициира изменения на Правилника за прилагане на Закона за чужденците в Република България, с които бяха променени някои от текстовете на глава втора „б“ „Производства спрямо непридружени деца чужденци“, с цел подобряване на взаимодействието между различните институции в случаите на установяване на непридружено дете чужденец и регламентиране на процедурите за предоставяне на право на продължително пребиваване на непридружени деца чужденци.

С цел прецизиране на законовите основания за задържане в съответствие с международните, европейски и национални норми и стандарти, през м. декември 2017 г. са направени промени в ЗЧРБ, с които са въведени допълнителни мерки за обезпечаване на връщането на гражданите на трети страни, в съответствие с Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета. Въведени са две нови алтернативи на задържането, в допълнение към регламентираната към този момент мярка – ежеседмичното явяване в териториална структура на МВР по местопребиваване.

От 2018 г. в практиката на служителите от СДВНЧ, работещи на терен с настанените чужденци – полицейски инспектори (интервюисти) е въведена Методика за социална работа с настанените чужденци, която ясно регламентира механизма на изпълнение на длъжностните задължения на интервюистите по направление социална подкрепа и взаимодействие с настанените.

Създаден е ред за подаване на заявления в Регионалните управления на образованието (РУО) за приемане и обучение на деца и ученици бежанци от Украйна. Заявления се подават на място в РУО и по електронен път. Определени са екипи от експерти, отговарящи за приемането и обучението на децата и учениците от Украйна. До директорите на всички детски градини и училища е изпратена информация за условията и реда, при които се приемат и обучават децата и учениците от Украйна. Изготвена е брошура с информация за условията и реда за приемане и обучение на децата и учениците бежанци от Украйна. Информацията е преведена на украински и на английски. След записване на децата и учениците от Украйна в детските градини или училищата се осигурява допълнително обучение по български език като чужд.

На децата и учениците от Украйна, записани в образователната система, се осигурява при необходимост допълнителна подкрепа за личностно развитие, включително ресурсно подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности.

Икономическа експлоатация, включително детски труд

26. Моля, предоставете информация за мерките, предприети или предвидени за подобряване на мониторинга и прилагането на законите и политиките за детския труд, включително най-лошите форми на детски труд, както и за наказателно преследване и налагане на наказания, съизмерими с тежестта на престъплението върху тези които икономически експлоатират и малтретират деца.

Българското законодателство е в съответствие с чл. 32 от Конвенцията на ООН по правата на детето. Конвенция № 138 относно минималната възраст и Конвенция № 182 относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детски труд на Международната организация на труда са ратифицирани и съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България са част от вътрешното право на страната. Контрол за спазване и правилното прилагане на трудовото законодателство се осъществява от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“.

Наказателният кодекс (НК) на Република България криминализира посочените в конвенциите най-тежки форми на детски труд. По този начин е осигурена закрилата на децата от подобни посегателства върху тяхното нормално развитие. Предвидени са

наказания за приемането на работа без надлежно разрешение на лице, ненавършило 18-годишна възраст, приемането на лица от 16 до 18 години на работи, които са тежки, опасни или вредни за здравето им и тяхното правилно развитие. Кодекса на труда посочва работи, забранени за лица, ненавършили 18 години, въз основа на условия и потенциално вредно въздействие върху тези деца, включително и мерки, свързани например с вредности, опасности и риск от трудови злополуки, шум и тежко усилие.

В Република България трафикът на деца е забранен по силата на **Закона за борба с трафика на хора** и НК. Добра практика в борбата срещу трафика на деца е създаденият през 2005 г. **Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина**, който се координира от ДАЗД. Механизмът е създаден с цел да регламентира конкретните задължения за взаимодействие на ангажираните субекти при завръщането от чужбина и обгрижването на непридружени малолетни и непълнолетни лица, както и деца – жертви на трафик. Извършваният мониторинг на изпълнението на Координационния механизъм показва добро сътрудничество между отговорните институции при работата по случаите с тази група деца.

Като ефективна мярка за закрила на децата, въввлечени в **трудова експлоатация и трафик на хора**, може да се посочи прилагането на разпоредбата на чл. 76а от **Закона за българските лични документи (ЗБЛД)**. Съгласно разпоредбата „не се разрешава напускане на страната, не се издават паспорти и заместващи ги документи, а издадените се отнемат на ненавършили пълнолетие лица, за които са постъпили данни от български или чужд компетентен орган, че са били въввлечени или използвани за дейности по чл. 11 от Закона за закрила на детето.“

В тази връзка и с цел предотвратяване на въвличането и използването на деца в трудова или сексуална експлоатация, ДАЗД изготвя мотивирани становища до министъра на вътрешните работи за налагане на мярка по чл. 76а от ЗБЛД за срок до 2 години. Прилагането на тази мярка дава възможност на социалните работници да осъществяват наблюдение и проследяване на развитието на децата, които са били идентифицирани като жертви на трудова или сексуална експлоатация.

Съгласно Закона за закрила на детето, лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, включително и от трудова експлоатация, е длъжно незабавно да уведоми компетентните институции. При постъпили сигнали за нарушени права на дете, включително касаещи трудова експлоатация, от ДСП се извършва социално проучване, като в зависимост от установеното в хода на направената оценка се предприемат подходящи мерки за закрила. Целта на мерките е да се гарантират в максимална степен интересите на детето и осигуряване на грижи, съответни на възрастта и потребностите му.

Прилагане на детско правосъдие

27. Във връзка с предишните заключителни забележки на Комитета (CRC/C/BGR/CO/3-5, параграфи 59 и 61), моля информирайте Комитета относно мерките, предприети за:

- а) ускоряване реформата на системата за детско правосъдие и приемане проекта на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки върху децата;
- б) гарантиране, че децата в конфликт със закона получават подходяща правна подкрепа на всички етапи от процедурата;
- в) премахване на статутните престъпления, оттегляне на понятието „противообществено поведение“, прекратяване на наказателните подходи към това поведение и изменение на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и Наказателно-процесуалния кодекс, за да се гарантира, че децата под минималната

възраст на наказателна отговорност не са обект на наказателни мерки, включително настаняването в поправителни възпитателни заведения;

г) постепенно прекратяване използването на специализирани поправително-възпитателни заведения и през междинния период да се гарантира, че децата в такива заведения имат достъп до мерки за закрила съгласно Закона за закрила на детето и че тяхното настаняване и условията на живот се преразглеждат периодично;

д) прилагане на мерки без лишаване от свобода и насърчаване на отклоняването;

е) гарантиране, че задържането, включително задържането под стража и предварителното задържане, се използва в краен случай и за възможно най-кратък период от време, че условията на задържане са в съответствие с международните стандарти, включително по отношение на достъпа до образование, здравни услуги, мониторинг и достъп до подходящ за деца механизъм за оплаквания.

През 2019 г. експертна работна група към МП **възобнови работата по проект на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение**. Изготвен е законопроект и мотиви към него. В работната група е постигнат консенсус относно необходимостта от изграждане на система от мерки за защита на най-добрия интерес на непълнолетния правонарушител при зачитане на неговото достойнство, както и достойнството на пострадалия от нарушението чрез:

- ✓ индивидуализация на мерките за възпитателно въздействие при съобразяване на физическото, интелектуалното, нравственото и социалното развитие на непълнолетния правонарушител, както и на правото му на образование;
- ✓ прилагане на най-малко ограничаващата мярка, чрез която може да се постигне целта на закона;
- ✓ специални познания на участниците във възпитателната дейност за правата на детето и международните стандарти за работата с непълнолетни и лица в младежка възраст;
- ✓ взаимодействие с родителите, попечителите и други лица;
- ✓ достъп до съдебен контрол върху ограниченията на правата на лицето, насочено към възпитателни мерки;
- ✓ задължителна адвокатска защита за непълнолетните и бързина на производството.

При изготвянето на законопроекта са взети предвид и стандартите на ООН и на Съвета на Европа в сферата на третирането на деца в конфликт със закона. Основните положения на предлагания законопроект са следните:

- ✓ балансиране на правата и законните интереси на непълнолетните правонарушители и интересите на обществото;
- ✓ преодоляване на констатирани слабости по отношение на липсата на координация и единен подход в борбата с противоправното поведение на непълнолетните лица;
- ✓ Въвеждане на изисквания за специални познания на участниците във възпитателната дейност;
- ✓ Въвеждане на възстановяващото правосъдие;
- ✓ Въвеждане на института на семейния съвет;

По изготвения законопроект не бе постигнато съгласие по отношение на обхвата на законопроекта, от чието приложно поле към момента са изключени малолетните деца, и в тази връзка и евентуалната необходимост от доразвиване на подходящи

консултативни и подкрепящи услуги по отношение на тях, както и по предложената със законопроекта възпитателна мярка „специален надзор от приемно семейство“ Предвид факта, че реформата в системата на детското правосъдие е изключително важна тема за Министерството на правосъдието, предстои възобновяване на работата по проекта на закон за детското правосъдие и актуализиране на законопроекта в кратки срокове.

Министерството на правосъдието е Програмен оператор на програма „Правосъдие“ по Норвежкия финансов механизъм (НФМ) 2014-2021 г. От специално внимание за програмата е правосъдието за деца. Целевите групи са магистрати, работещи в областта на детското правосъдие, лица под линията на бедност, в това число деца.

Работата с деца е застъпена и по предварително дефиниран проект „Подобряване на достъпа до правосъдие на лица под прага на бедност със специален фокус върху жени, деца и ромската общност“. От месец март 2021 г. се предоставят правни консултации в малки и отдалечени населени места в трите области, със специално внимание към жени, деца в риск, и граждани от малцинствен произход.

По отношение на т. г **Законът за закрила на детето (ЗЗДет.)**, гарантира защитата на основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца, съобразно тяхната възраст, социален статус, физическо, здравословно и психическо състояние.

Деца жертви и свидетели на престъпления

28. Във връзка с предишните заключителни забележки на Комитета (CRC/C/BGR/CO/3-5, параграф 62), моля информирайте Комитета относно мерките, предприети за:

а) установяване на процедури, чувствителни към децата, включително наличието и подходящото използване на „сини стаи“ за удобен за деца разпит, гарантиране, че интервютата се провеждат по подходящ начин, от адекватно обучен съдебен персонал, предотвратяване на повторна виктимизация и травмиране на деца, и че в съдилищата се следват процедури, подходящи за деца, с персонал от обучени служители, включително вземане на мерки за даване на показания без присъствието на обвиняемия извършител;

Към средата на месец ноември 2020 г. според окръжните и районни съдилища се използват 40 броя помещения (сини стаи), които са разположени в сгради на съдебната власт, на МВР или други институции. Контролът за ползване на помещенията се осъществява от институциите, в чиито сграден фонд са разположени.

Малолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника. Когато е необходимо, при разпита на непълнолетния обвиняем участва педагог или психолог, който с разрешение на разследващия орган може да му поставя въпроси. Педагогът или психологът има право да се запознае с протокола за разпит и да направи бележки по точността и пълнотата на записаното в него.

б) гарантиране, че децата жертви и свидетели на насилие и престъпление имат достъп и ползи от услугите за жертви, такива консултации, психо-социална подкрепа и обезщетение.

През 2017 г. влезе в сила **нов текст на НПК** в чл. 140, ал. 5, съгласно който **разпитът на малолетен и непълнолетен свидетел може да се извършва при вземане на мерки за избягване на контакт с обвиняемия, в специално оборудвани помещения** (т. нар. сини стаи) или чрез видеоконференция, която в досъдебното производство се провежда в присъствие на съдия. Съгласно чл. 280, ал. 6 от НПК (ДВ, бр. 63 от 2017г., в сила от 05.11.2017 г.) малолетен свидетел или свидетел със специфични

нужди от защита, който е бил разпитан в наказателното производство, се разпитва отново само когато показанията му не могат да се прочетат при условията и по реда на чл. 281 или новият разпит е от изключително значение за разкриване на истината. Разпитът се провежда при вземане на мерки за избягване на контакт с подсъдимия, включително в специално оборудвани помещения.

Делата за развод, спорове за промяна на мерките, свързани с родителската отговорност и личните отношения с бабата и дядото са включени в Концепцията за въвеждане на задължителна съдебна медиация на Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет. До края на 2021 г подобна задължителност бе въведена в 4 пилотни съдилища (в гр. София, Варна, Пазарджик и Перник), посредством отнасянето на тези казуси за решаването им към съдебните центрове по медиация към районните и окръжните съдилища в посочените градове. Подобна идея е заложена в Националния план за възстановяване и устойчивост на РБългария.

К. Факултативен протокол за продажба на деца, детска проституция и детска порнография

29. Моля, информирайте Комитета за мерките, предприети за изпълнение на предишните му препоръки (CRC/C/OPSC/BGR/CO/1), по-специално за законодателните, политическите и административните мерки, предприети за:

- а) включване изцяло разпоредбите на незадължителния протокол в националното законодателство;
- б) приемане на всеобхватни разпоредби, които да уреждат практиката на търговски споразумения за сурогатно майчинство въз основа на най-добрия интерес на детето;

В Република България „сурогатното майчинство“ не е легално дефинирано и не е обект на изрична правна регламентация. Въпреки това при систематично тълкуване на националното ни законодателство можем да извлечем, че всъщност е **налице неговата категорична забрана**.

Съгласно действащата правна уредба в страната съществува законова презумпция, според която майка на детето е единствено жената, която го е родила, включително и в хипотезите на асистирана репродукция. Тази презумпция е регламентирана в Семейния кодекс, а произходът може да бъде оспорен по исков ред.

В Наказателния кодекс, в главата, разглеждаща престъпленията против брака, семейството и младежта, въздига в престъпление комерсиалната форма на сурогатство като продажба на дете и съответно посредничество за такава продажба. Предвидено е лишаване от свобода и глоба, в случай че рождената майка изостави детето или даде съгласие за пълното му осиновяване в замяна на имотна облага. Съставомерни, макар и по-леко наказуеми, са склоняването и посредничеството към такъв род престъпни действия.

- в) приемане на специфично законодателство относно задълженията на доставчиците на интернет услуги по отношение на материали за сексуално насилие над деца в интернет;

Сексуалната злоупотреба с деца в интернет непрекъснато се увеличава в световен мащаб. В тази връзка се предприемат действия в рамките на европейските политики.

- г) борба с продажбата на деца и незаконното осиновяване чрез предприемане на всеобхватни мерки за справяне с основните причини, включително бедността и сегрегацията в общностите, където се среща тази практика;

„Гаранцията за детето“ цели да осигури на най-уязвимите деца в Европейския съюз достъп до здравеопазване, образование, детски грижи, приемливо жилище и подходящ хранителен режим, чиято крайна цел е прогресивно осъществяване на правата на децата в Европа

В Република България интервенциите, заложи в програмната рамка на Фаза III от Гаранция за детето, целят да се подобрят условията на живот и да се разшири достъпът до и използването на интегрирани услуги от деца с увреждания и деца от семейства в неравностойно положение – включително деца, които живеят в бедни домакинства и деца от уязвими ромски общности – чрез подобряване на качеството и разширяването на обхвата на 4 иновативни модела в три пилотни области. Консултирайки се и в тясно партньорство с държавни, регионални и местни власти, граждански организации, деца, семейства и общности, в рамките на пилотния проект „Гаранция за детето“ се планира да бъдат разработени и въведени услуги и интервенции, които имат доказан ефект за намаляване на бедността сред децата и социалното изключване.

Информацията се отнася към т. 29, б. а), д) и е)

Съставите на престъпления, свързани с продажбата на деца, детската проституция и детска порнография, са уредени в **Наказателния кодекс**, Глава втора „Престъпления против личността“, Раздел IV „Отвличане и противозаконно лишаване от свобода“. *В този смисъл, следва да се има предвид и информацията, посочена в т. 2, буква б, в, д, е.*

За периода 2016 г. – 2021 г. от страна на Националната комисия за борба с трафика на хора се **изпълняват целенасочени превантивни мерки, част от борбата с продажбата на деца и незаконното осиновяване** – трафик на бременни жени с цел продажба на новородените им деца, заложи в ежегодни приеманите Национални и местни програми за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите.

В тази връзка се провеждат информационни срещи/обучения с рисковите групи, вкл. представители на малцинства, където е разпространена продажбата на новородени. Информационни сесии се провеждат в махали и квартали с обособено малцинствено население, като биват разяснявани механизмите на престъплението и последствията от него. Организирант се фокус-групи на терен, като се работи и с медиатори и неправителствени организации, които познават общностите, за да се постигне максимален ефект от посочените дейности.

От 2020 г. се провежда и информационна кампания за превенция на трафика на бременни жени, като се разпространява специално подготвено видео, разказващо конкретна история за семейство, принудено да продаде новороденото си дете. Представянето на видеото е съпътствано и с информационни срещи в градовете.

д) гарантиране на ранно идентифициране на деца жертви на трафик и сексуална търговска експлоатация, включително в контекста на туризма; подобряване на достъпността и наличието на приюти за деца; и приемане на мерки за посрещане на специфични нужди, свързани с пола на децата жертви;

Всяка година се включват **всеобхватни мерки за идентифициране, закрила и подкрепа на деца-жертви на трафик**, съобразени с техните висши интереси и специални нужди. Ежегодните национални програми и Националната стратегия за борба с трафика на хора 2018-2021 г. предлагат оперативни мерки в зависимост от актуалните тенденции по отношение на престъплението. Стратегията залага следните национални

приоритети: активна превенция сред обществото с фокус уязвимите групи, в т.ч. деца; повишена идентификация, закрила, помощ и подкрепа на жертвите на трафик на хора без значение от тяхната етническа, национална, религиозна и полова принадлежност; ефективно преследване и наказание на престъплението трафик на хора; засилена междуведомствена и международна координация и сътрудничество; незабавна, компетентна и отговаряща на реалните потребности на детето, реакция по отношение на жертви на трафик деца.

Превенцията на трафика на хора винаги е приоритет, като всяка година се провеждат три национални кампании за превенция на трафика с цел трудова експлоатация, сексуална експлоатация и с акцент върху новите заплахи и реалности. През годините кампаниите се утвърждават като успешен инструмент за информираност на цялата общественост за престъплението, като се реализират дейности съвместно с ученици от цялата страна. В допълнение 10-те местни комисии в страната реализират самостоятелни дейности и кампании на местно ниво, като често те са насочени именно към работа с деца и родители. Към местните комисии има изградени мрежи от доброволци, които се ангажират в изпълнение и подпомагане на дейности сред техните връстници.

За периода 2016 – 2021 г. са **реализирани множество специализирани обучения за професионалисти** с акцент върху идентификацията и насочването на жертви на трафик, вкл. деца-жертви. Годишно около 1000 специалисти са преминали обучения.

Защитата, възстановяването и реинтеграцията на жертви винаги са приоритетни в залаганите програми. Националната комисия осигурява специализирана подкрепа за пострадали от престъплението в разкритите услуги към нея, като често жени-жертви биват настанявани с децата си в резидентните услуги. През септември 2017 г. е разкрит и Кризисен център за деца, жертви на трафик на хора към Националната комисия като услуга по Закона за борба с трафика на хора.

Предоставянето на услуга Кризисен център за деца, жертви на трафик на хора, има за цел преодоляване на последиците от трафика на хора и последваща реинтеграция на жертвите в обществото, чрез оказване на профилирана подкрепа, включваща психологическа, социална, медицинска и правна помощ, съдействие и закрила. Услугата предоставя възможност за настаняване на пострадали деца, непосредствено след завръщането им в страната (при случаи на трансграничен трафик) в защитена и сигурна среда, анонимна за трафикантите. Създаденото защитено място е от изключителна важност по отношение на координационния механизъм за непридружени деца и деца, жертви на трафик, координиран от МВР и ДАЗД. Специализираната услуга способства за социалната реинтеграция на пострадалите деца, както и за преодоляване на здравните последиствия от трафика, като възстановителният процес е както в полза на жертвите, така и в полза на обществото. Целевата група на услугата е непълнолетни лица, жертви на трафик на хора – формално и неформално идентифицирани.

Реализират се и други дейности с включване на децата в тях, като Академии за доброволци - те предоставят възможност на децата, подпомагащи основно дейностите по превенция на Местните комисии, да придобият познания за доброволчеството, трафика на хора и различните му форми, като развият уменията си за работа в екип и обучение на връстници.

Съгласно Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца, жертва на трафик, завръщащи се от чужбина, Агенция за социално подпомагане (АСП) и териториалните поделения – Дирекции „Социално подпомагане” (ДСП) имат конкретно разписани ангажименти. Социално-психологическата работа и подкрепа на тази целева група деца, започва още при пристигането им в страната – на съответния гранично-пропускателен пункт.

Случаите на деца, жертви на трафик, активно се наблюдават от Отделите „Закрила на детето“ (ОЗД) към Дирекциите „Социално подпомагане“ (ДСП) за период от една година, с цел оказване на необходимата подкрепа и предотвратяване на ново въвличане на децата в трафик, както и предотвратяване на възможността други деца от семейството да бъдат въвличени в този процес. Децата, жертви на трафик са деца в риск и спрямо тях се предприема мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето, с цел осигуряване правото на детето да живее в сигурна и защитена среда, предотвратяване на последиците от трафикирането и възможността от повторно въвличане в трафик. Както беше посочено, специализирана подкрепа за децата, пострадали от насилие, трафик или друга форма на злоупотреба се оказва основно чрез социалните услуги, предоставяни в кризисните центрове, които се предоставят за срок до 6 месеца. Реализират се дейности, насочени към оказване на индивидуална подкрепа, задоволяване на ежедневните потребности и правно консултиране или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция.

е) гарантиране, че децата, които са жертви на престъпления по Факултативния протокол, получават адекватни услуги и подкрепа за социална реинтеграция и физическо и психологическо възстановяване.

На 20 юли 2016 г. Правителството на Р България утвърди **Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик на хора**, който представлява рамката за сътрудничество, чрез която институциите изпълняват задълженията си по отношение на грижата за пострадалите, като координират усилията си в стратегическо партньорство с неправителствени, международни организации и гражданското общество. Основните цели на Механизма са да осигури спазването на човешките права на жертвите на трафик при предоставянето на ефективна грижа и насочване на пострадалите към съответните услуги. Описани са основните принципи на работа с жертвите на трафик на хора, в това число безусловната подкрепа, сигурност и безопасност, конфиденциалност и защита на личната информация и недискриминационно отношение.

Механизмът разписва стандартни оперативни процедури при идентификация, насочване, закрила, подпомагане и социално включване на пострадалите от това престъпление. Друга основна цел на Механизма е и да повиши информираността на служителите, работещи по проблемите, свързани с трафика на хора и ангажирани при идентификацията и насочването на пострадалите, тъй като след неговото приемане всяка година в Националните програми за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите се залагат ежегодни обучителни дейности за заинтересованите страни, участващи в Механизма на национално и местно ниво.

Л. Факултативен протокол за участието на деца във въоръжен конфликт

30. Моля, информирайте Комитета за мерките, предприети за изпълнение на предишните му препоръки (CRC/C/OPAC/BGR/CO/1), включително за постигнатия напредък в:

а) криминализиране набирането и въвличането на деца във военни действия от въоръжените сили и недържавни въоръжени групи;

На този етап подобни текстове не са залегнали в Закона за отбраната и въоръжените сили, в Закона за закрила на детето, както и в Семейния кодекс. Липсват и законодателни промени в това отношение, включително и такива, касаещи промяна на обучителните програми в българските военни училища.

б) създаване на механизъм за ранна идентификация на деца, включително деца, търсещи убежище и бежанци, които може да са били въввлечени във въоръжен конфликт в чужбина, и за осигуряване на физическо и психологическо възстановяване и услуги за социална интеграция за такива деца.

С измененията в ЗУБ от октомври 2020 г. е предвидено необходимостта от **специални процедурни гаранции за лица от уязвими групи да може да бъде установявана на всеки етап от производството за международна закрила.** Установяването започва на възможно най-ранен етап – по време на регистрацията и при провеждане на първичните медицински прегледи в лекарските кабинети на териториалните поделения, което дава възможност за незабавни действия за насочване към специализирани грижи (медицински и психологически). Когато бъде установена такава необходимост се изготвя индивидуален план за подкрепа, който съдържа предписания, свързани със специалните нужди на дадено дете.

Производствата за предоставяне на международна закрила по отношение на деца се провеждат от специално обучени служители, с необходимата подготовка за идентификация на деца, които може да са били въввлечени във въоръжен конфликт.